БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттингеш

1961 ч. АВГУСТ 18 ПЯТНИЦА № 195 (4985).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

СЭКП-ниң Программазының, Уставының төлевилелдерин бүгү коммунистер, бүгү чон таныжып, чугаалажып турар

Программа төлевилелиниң айтып берген чүүлдеринге холбаштыр

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин номчуп көргеш, партияның айытканы улуг планнарны күүседири-биле холбашкан чамдык бодалдарны чугаалаар бодай-дыр мен. «Идеология, өөредилге, әртем болгаш культура талазы-биле партияның сорулгалары» деп кезекке хамаарышкан чүгле ийи айтырыгларны чугаалап көрейн. Ында ылаңгыя буржуаз үзел-бодалдарның болгаш аажы-чаңчылдарның артыышкыннарын бүрүү-биле ажып әртеринің әргежок чугулазының дугайын, кижилерниң аразында чаа харылзааларны хөгжүдериниң чугулазының дугайын чугаалап турар. «Кижи кижиге—өөнүк, эш болгаш акы-дуңма» деп тергиин-не эки сөглеттинген.

Коммунизмче шилчилгениң чорудулгазында ниитилелдің амыдралынга бүдүш, аажы-чаң әгелериниң ролю улам-на өзер деп партия санап турар. Программа төлевилелинде айыттынган коммунизм тургузукчузунуң мораль дүрүмнерин пропагандылаарының дәәштиг хевирлерин бодап тыпса чогуур. Маңаа холбаштыр, бистиң бодап турарывыс-биле алырга, «коммунизмнин моралының дугайында өөредиг» деп тускай әртемни чурттуң өөредилге черлеринге киирер болза ажыктыг болур ийик. Коммунистиг моральның принциптеринге кижизиттинип турар бистиң аныяк салгакчыларывыс ниитилелге аажы-чаңчылдарның чижек-нормаларының дугайында хөй чүвени билип алыр ужурлуг. Ол дәәрге сес кырында хоозун «дүрүмнер» әвес, а чаа кижиниң сагыш-сеткил бүдүжүнге дүжүп турар принциптер деп билир ужурлуг. Ол темага беседаларны болгаш лекцияларны уткашынарлыг, солун кылдыр кылыр херек.

База бир мындыг бодал бар. Ажылчы чоннарны кижизидериниң хөрөәнге ниитилел әртемнериниң улуг рольдуун Программа төлевилелинде демдеглеп турар. Шынап-ла әрткен үениң дуржулгазын барымдаалавайн, ниитилел хөгжүлдезиниң дүрүмнерин билип албайн тургаш, келир үени медерелдиг тургузуп болур бе ынчаш? Делегей хөгжүлдезиниң чорудулгазын болгаш перспективаларын шын билип алыр дәәш, марксичи-ленинчи өөредигни шиңгәдип алыр херек. СЭКП төөгүзү дәән ышкаш шак ындыг чугула әртемнің талазы-биле бедик мергежилдиг башкыларны дәәди өөредилге черлеринге белеткәәри ам әргежок чугула апарган деп чугаалаары күзенчиг-дир.

К. СТРАЗДИНЬ,
Латвия ССР-ниң Әртемнер академиязының академиги.

Партийжи актив—улуг күш

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының төлевилелинде мындыг сорулганы салып турар: Хөй-ниитичи чурумбиле штаттан дашкаар ажылдакчылар кылдыр коммунистерни калбаабиле кириштирбишаан, партияның шалынныг аппарадын чайгылыш чокка кызырар.

Хөй-ниитиниң киржилгези-биле ажылдар партия органнарында калбаа-биле хөгжүп турар дәәрзин амыдырал көргүзүп турар. Чижә, бистиң районда штаттан дашкаар 17 инструкторлар ажылдап турар. Олар бюронуң хуралдарының белеткелинге идепкейлиг киржип, райкомнуң шиитпирлериниң күүселдезин контрольдап, организастап турар.

Штаттан дашкаар инструкторлар Роман Хоменко, Максим Коваленко, Виктор Ватин даалгаларны эки күүседип турар. Олар «Кызыгааржы» көдәә ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң ортузунга идеологтуг кижизидилгениң талазы-биле ажылды хынаанар. Оон дараазында ол айтырыгны райкомнуң бюрозунга дыннап, шиитпирни хүлээп алган. 1919 чылдан бәәр партия кежигүнү, штаттан дашкаар инструктор Ф. О. Макеев райкомга кирип турар хомудалдарны болгаш билдириишкиннерни хынаар ажылды кылып турар. Штаттан дашкаар инструкторлар порттуң партия организациязының ажылының дугайында айтырыгны райкомнуң пленумунга чугаалажып көөр кылдыр белеткәән.

Мен бодап көөрүмге, партия райкомунда шалыңныг үш-дөрт ажылдавчыларны кызырып болур. Чижә, инструкторларның хүлээлгелерин активтер чедиишкинниг күүседип турар. Партияның көдәә райкомнарынга ийи секретарлар четчир деп бодап турар мен.

Белеткелдиг коммунистерниң улуг бөлүүн хөй-ниитиниң киржилгезиби-биле партия аппарадының ажылынга калбаа-биле кириштирер чорук партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг бүгү ажылдың көдүрлүүшкүнүнге үре-түннелдиг салдарны чедирер.

Д. А. ФАРВАРЩУК,
Украинаның КП Ренийск райкомунуң секретары, Одесса область.

МАЛ ӨСТҮРЕРИНИҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИР

СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин таныштырары-биле холбаштыр областың ажылчы чоннарының, ылаңгыя мал ажылының ажыл-ишчилериниң ортузунда хайныгып үнген политиктиг болгаш ажыл-ишчи көдүрлүүшкүнү малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер сорулгаларны боттандырарынче угландырары чер-черде партия организацияларының, бүгү коммунистиниң амгы үеде эң кол сорулгаларының бирөзи болур.

Малды өстүрер, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир дәәш боттарының күштерин болгаш аргаларын могаг чокка берип турар мурнакчы малчыннарның хүрөәлеңи колхозтарда болгаш совхозтарда улам өзүп турар. Олар мал ажылын улам ынай хөгжүдериниң хөрөәнге боттарының чогуур салыышкыннарын киирип турар.

Ындыг болза-даа мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планын күүседир талазы-биле ажылда улуг четпестер бар. Ажыл-агыйжы әвес чоруктун түннелинде чамдык ажылагыйларда малдың чидирин хөй. Бо чылдың әгезинден бәәр колхозтарга болгаш совхозтарга 40 мун ажыг баш мал өлген. Тожу, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Өвүр, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарынга, «Межегей», «Элегес», «Кызыл партизан», «Найырал» совхозтарга мыйыстыг бода мал әрткен чылдың чогуур үези-биле деңнәәрге барык-ла бүдүн чартык катап хөй хораан.

Малдың чаш төлүүн хорамчазының, төрүүр малдың кызыраашкының хараазы-биле 100 баш төрүүр малга онааштыр санаарга колхозтарга 51 баш бызаалар, 66 хураганнар, совхозтарда—47 бызаалар, 57 хураганнар алдынган.

Бирги чартык чылда Бин-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның колхозтары, «Тәәли» совхоз мал ажылының продуктуларын әрткен чылдан өвәәшти бүдүргеннер. Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарның колхозтары, «Сүт-Хөл», «Найырал» совхозтар, «Тере-Хөл» колхоз эзт бүдүрерин әвәәжеткен. Улуг-Хем, Өвүр районнарның колхозтары, «ҮТКА 25 чылы», «Улуг-Хая», «Чыраа-Бажы», «Шекпәәр» совхозтар сүт саалдазын кудулаткан.

Малдың баш санын өстүрериниң, оон продуктуларын көвүдериниң әрге-ажыктары малдың семиртилгезин эжиждерин, ажыл-агыйның иштики хереглелинге мал чарыгдаарын соксадырын, баш саны әвәәш, деңзизи улуг малды күрүнеге дужаар дәәш чондан мал садып алыр ажылды организастаарын негеп турар. Ындыг турбуже область бо чылын 9,7 мун мыйыстыг бода малды, 58,9 мун шәәр малды семиртилгеге тургускан. Ол дыка әвәәш мал-дыр. Оон ужурунда биче деңзилиг, деңгилдези куду, хөй санныг мал күрүнеге дужааттынып турар. Бай-Тайга, Өвүр, Улуг-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрзин районнарның колхозларында мал семиртилгези онза багай организастаттынган.

Областың колхозтары болгаш совхозтары бо чылдың әрткен айларында 1.388 мыйыстыг бода малды, 9,5 мун хойларны болгаш өшкүлерни, 1,4 мун хаваннарны ажылагыйның иштики хереглелинге чарыгдаан хирезинде чондан чүгле 562 баш мыйыстыг бода малды садып алган. А ол малдың хөй кезии бо чылын төрүттүнген чаш бызаалар болган. Тес-Хем, Өвүр, Бин-Хем болгаш өске-даа районнарның колхозтары ажыл-агыйның иштики хереглелинге хөй малды чарыгдап турар. Оон түннелинде областың чамдык районнарында әрткен чылдың чогуур үезинге деңнәәрге малдың баш санының өзүлдези шоолуг әвес болган. Таңды районнуң «Совет Россия», «Революцияның чалбыыжы» колхозтарында мыйыстыг бода малдың баш саны, «Улуг-Хая», «ҮТКА 25 чылы» совхозтарда, Улуг-Хем, Бин-Хем, Тес-Хем, Эрзин, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарында хойларның баш саны, а беш районнарның колхозтарында болгаш он совхозтарда хаваннарның баш саны дыка кызырылган.

Бо бүгүнүң түннелинде мал өстүрериниң, мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планын күүседир талазы-биле дүвүрөөзинниг байдал область тургустунган. Дыка хөй районнарда бар мал болгаш чыл төнчүзүнге чедир камгалап алыр чаш төл мал өстүрериниң болгаш эзт садарының планын күүседириниң негелдезин хандыбайн турар.

Партия райкомнары, райкүүскомнар, колхозтар даргалары, совхозтар директорлары, тускай әртемниглер, колхозтарның, совхозтарның партия әге организацияларының секретарылары мал ажылын хөгжүдер планның күүселдезин анализтеп көрүп, мал өстүрериниң, мал продуктуларын бүдүрериниң, садарының планнарын ажыл-агый бүрүзү чугаа чок күүседирин хандырар хемчегларны боттандырар ужурлуг.

Бо сорулганың күүселдезин чедип алырда малдың семиртилгезин эки организастап, төрүүр малдың әдержилгезин өй-шаанда чорудып, малдың уксаазын эжиждип, малдың кададын, одар-белчиирин чөп организастап тургаш, эзт, сүт болгаш өске-даа продуктулар бүдүрерин, ону күрүнеге садар хүлээлгелерни чедиишкиннинг күүседири, контрактация чуруму-биле чондан мал садып алырын көвүдедири, ажыл-агыйның иштики хереглелинге мал чарыгдалын кызырары, харын-даа ону шуут соксадыры әргежок чугула. Оон-биле кады ажылагый бүрүзүнге мал аарыының когун үзе узуткаары, оон тыптып келир чылдагааннарын болдурбазы, малдың азырал ажаалдазын эжиждери, быжыг чем-суур, эки кажаалар-биле малды хандырары чугула.

Мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планын, мал продуктуларын бүдүрер, садар хүлээлгелерни бүгү көргүзүглер талазы-биле чедиишкиннинг күүседир сорулга-биле малчыннар, фермалар, бригадалар, колхозтар, совхозтар аразында социалистиг чарышты калбартыр, малчыннар бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга тааржыр бүгү аргаларны тургузар, мал ажылынга күш-ажылдың немелде төлевирин нептеретпишаан, материалдыг сонуургалдың принципиин ажыглаарын организастаар, мурнакчы дуржулгага даяныр, мал ажылының байдалы дәәш тускай әртемниглериниң, малчыннарның харысалгазын бедидер херек. Ол болза, мал ажылын дүрген темпилер-биле хөгжүдер дугайында СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде көрдүнген сорулгаларны боттандырарынга областың көдәә ажылагыйының ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы салыышкынны болур.

КУДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң удуртукчуларының аразында байырлыг чагаалар солчулгазы

МОСКВА (СЭТА). Национал байырлалга — Көрейниң хосталганының 16 чыл оюнга холбаштыр СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Дәәди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Көрейниң Күш-ажылчы партиязының Төп Комитединиң даргазы, КУДР-ниң Министрлер кабинединиң даргазы Ким Ир Сенге болгаш КУДР-ниң Дәәди улус хуралының Президиумунуң даргазы Цой Ен Генге байырлыг чагааны чоруткан.

Чагаада чугаалап турары болза КУДР биле ССРЭ-ниң аразында найырал болгаш чаагай үре-түннелдиг сырый кады ажылдажылга соксаал чокка быжыгып; өзүп, Көрейни тайбың катап каттыштырар дәәш демиселге КУДР-ниң могаг-шылаг чок күжениишкиннери көрей улустуң алыс күзел-соруктарының боттанырынга — тайбын, демократтыг үндезинге чаңгыс аай көрей күрүнени тургузарынга чедирип келир дәәзинге быжыг бүзүрелди айтып турар.

Национал байырлал-биле холбаштыр Н. С. Хрущевка болгаш Л. И. Брежневке чоруткан байырлыг чагаазынга Ким Ир Сенниң болгаш Цой Ен Генниң демдеглеп турары болза, акы-дуңма совет улус көрей улуска социализмни тургузар болгаш чуртту тайбың каттыштырар дәәш оон демиселинге чайгылыш чок идепкейлиг дузаламчыны болгаш деткимчени хосталганының соонда бүгү үениң дургузунда көргүзүп келген болгаш көргүзүп-даа турар. Көрей улус, марксизм-ленинизмнин болгаш пролетаржы интернационализмнин тугун бедик көдүрбүшаан, тайбың-ның, социализмнин болгаш коммунизмнің улуг херәә дәәш ниити демиселге Совет Эвилелинге баштаткан социалистиг лагерьнің чуртта-ры-биле акы-дуңма найыралды болгаш сырый каттыжыышкыны улам быжыглаарынга бүгү-ле күжениишкиннерин моон соңгаар-даа салыр.

* * *

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А Громыко болгаш КУДР-ниң Даштыкы херектер министри Пак Сен Чер байырлыг телеграммаларны база солушканнар.

Н. С. Хрущевтуң болгаш Л. И. Брежневтиң доктор Сукарнога телеграммазы

МОСКВА. (СЭТА). Индонезия Республиканың хамаарышпас чоруун чарлаан хүнүнден бәәр 16 чыл болган ою-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев болгаш ССРЭ-ниң Дәәди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев Индонезия Республиканың президентизи болгаш премьер-министри доктор Сукарнога байыр чедириишкиннің болгаш эң дәәре күзәәшкиннерниң телеграммазын чоруткан.

Тайбың кожа-хелбәә догуннаашкынның принциптеринге үндезилеәш бистиң чуртта рывыстың аразында найыралчы харылзааларның быжыгып турарын демдеглээри биске таарымчалыг-дыр деп телеграммада чугаалап турар.

Индонези улустуң национал байырлалы-биле холбаштыр байыр чедириишкиннинг телеграмманы ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко Индонезияның Даштыкы херектер министри доктор Субандриога чоруткан.

Хуусаа бетинде күүседир

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң № 1 сүт-бараан фермазының саанчылары партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин калбаа-биле өөренип турарлар. Совхозтуң Булуң-Терек салбырында партия әге организациязының секретары эш Сундуй саанчылар ортузунга номчулганы боду чорудуп турар. Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарын айыткан Программаның төлевилелин саанчылар улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп албышаан, сүт саалдазын көвүдедир дәәш демиселин улам-на күштелдирип турарлар.

— Бистиң партиявыстың чаа Программазының төлевилели болза кижи төрелгетеннің чырыткылыг келир үезинче орукту тодаргай айыткан-дыр. Бистер бо улуг документини бүгү совет кижилер-биле бир дөмей хүлээп албышаан, партияның XXII съездизинге алдар кылдыр бодувустун алган социалистиг хүлээлгевисти хуусаа бетинде күүседир ужурлуг бис—деп совхозтуң мурнакчы саанчыларының бирөзи хоочун коммунист эш Х. Артыш чугаалаан. Ол саналды бүгү саанчылар бир үн-биле деткээннер. Ынчангаш партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр күрүнеге сүт садарының чыл планын октябрь 1-ге чедир күүседирин олар хүлээнип алганнар.

С. ШАКТАР.

* * *

Ол-ла районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң Эликтиг-Алаакта сигенчилеринге Программаның төлевилелинда парторганизация секретары эш Мижит-Торжу таныштырган. Эш Тулуш Шырып сөс алган.—Мен ам чеден чеди харлыг мен. Коммунистиг ниитилел ам ийи он чыл болгаш тургустунар-дыр. Бо ниитилелди кижилерниң шудургу күш-ажылы-биле тургузарын Программаның төлевилелинде айыткан-дыр. Ынчангаш чаагай кежиктиг үениң келирин дүргедедиринге бодумнуң күш-ажылымны ам-даа киириксеп тур мен—деп ол чугаалаан.

Эш Шырып совхозтуң сиген кезилдези әгелээнден бәәр үргүлчү хол кадыыры-биле ажылдап келген. Хүнде 0,34 га черниң сигенин кезер планын ажыр күүседип 0,47 гага чедирип турар. Хол кадыыры-биле сиген кезеринге ол мергежилдиг, ынчангаш бодунуң арга-дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип турар Түлуш Шырып-биле кады сиген кезип әгелээн К. Кызыл-оол, Чанчыгаш дәәш өскелер-даа ол ажылга ам мергежээн, олар боттарының үлүг нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

С. ШИВИТ.

Эрзинчилерниң сорук кириишкини

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин Эрзин районнуң ажылчы чоннары колхозтарның, бригадаларның, фермаларның, а ол ышкаш бүдүрүлге, албан черлериниң аайы-биле ханы өөренип турарлар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарын тодаргайы-биле айыткан төөгүлүг документилери — СЭКП-ниң Программазының болгаш партиянын Уставының төлевилелдерин районнуң ажылчы чоннары изин-биле күүлдүгүзүнүп хүлээп ап тур мен. Партияның ам болур съездизинге күш-ажылчы белек кылдыр бодумнуң күжүм-биле сиген кезип эгеледим. Ниитизи-биле 10 тонна сигенни кезип, белеткеп алыр мен, оон ангыда кыштаамны октябрь 1-ге чедир бүрүн септеп белеткээрин база хүлээнип тур мен—деп «Кызыл сылдыс» колхозтуң хойжузу эш Барыс-Хөө чугаалаан.

Бо колхозтуң хоочун дарганы эш Сандак Программаның төлевилелин изин-биле деткээнин илергелээн. Дарганнар бистер сиген кезер машиналарның септелгезин чогуур үезинде доосхан бис. Бригадаларны кезип агар септелгени база чорудуп келдивис. Ам дүжүт ажаап алыышкынының чепсектерин септээр ажылывыс база колдуунда дооступ турар деп ол чугаалап турган.

Райпонуң коллективинге Программаның төлевилелин чугаалажып турда, ында дааранылга цегиниң мастери эш Мария Суван-оол чүве чугаалааш, партияның съездизинге уткуштур цехтиң кылып үндүрүп турар продукциязының шынарын улам экижидер, август айның бүдүрүлге планын 110 хуудан ажыр күүседир хүлээлгени дааранылыкчыларның алганын медеглээн. «Чаа орук» колхозтуң хойжузу Тамы-Сюрюн Программаның төлевилелин күүлдүгүзүнүп хүлээп албышаан, бодунуң күжү-биле 8 тонна сигенни белеткээр хүлээлгени база алган.

СЭКП-ниң Программазының болгаш Уставының төлевилелдерин районнуң ажылчы чоннары бүгү-ле черлерде калбаа-биле өөренмишаан, боттарының күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн улам-на бедидип турарлар.

Т. БЕГЗИ.

Деткип тур мен

Бистиң партиявыс ийи эң улуг документилерни — партияның чаа Программазының болгаш чаа Уставының төлевилелдерин солуннарга парлап үндүрген. Ол өндүр улуг документилерниң кайызын-даа бүгү совет улус-биле бир дөмей бүрүү-биле деткип турар мен. Мен Шагаан-Арыгның эмнелгезинге чыткаш, СЭКП-ниң чаа Уставының төлевилелин улуг өөрүшкү-биле номчуп таныштым, моон соңгаар ону өөрениринге бодум-биле идепкейлиг киржир мен.

Кижи төрелгетеннің төөгүзүнде база катап шылгарангай тиилеге—бистиң улуг Төрөән чуртувустун алдарлыг оглу, коммунист, космонавтужудукчу Герман Титовтуң октаргай делгеминче ужудуушкуну коммунистиг партияның ленинчи Төп Комитединиң мерген политиказының тиилелгези—бүгү делегейге база катап чайынналчаа-биле бадыткаан.

Совет әртемниң моон соңгааргы кайгамчык хөгжүлдезин СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде база айтып турар. Маадырларның маадырлары, баштайгы космонавтужудукчу Ю. Гагарин-даа. «Восток-2» корабльдің башкарыкчызы Г. Титов-даа әртемниң чаа тиилелгезин бүзүреддиг көргүскенинге сетчилгиниң ханызындан байырлап, оларны магадап турар мен.

С. ШАКТАН,
Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

Комбайнерлер чугаалап тур

Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң ажылчыннары, механизаторлары болгаш албан-хаакчылары боттарының клувунга долдур олуруп-кан. СЭКП-ниң Программазының төлевилелин совхозтуң директору эш Алымов оларга номчуп таныштырган.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузарын ийи он чылдың дургузунда колдуунда боттандырары көрдүнген ол төөгүлүг документини аажок улуг көдүрлүүшкүн-биле күүлдүгүзүнүп хүлээп албышаан, өүрүнеге эзт, сүт, дүк, тараа садар талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин СЭКП-ниң XXII съездизинің ажыттынар хүнүнге чедир долдур күүседирин ажылчыннар хүлээнип турганнар. Ниитиниң малының быжыг чем-суурун тургузарын доозар, дүжүт ажаап алыышкынын чогуур өөүнде чидириг чокка чорудар сорулгаларны база чугаалашкан.

— Бистиң бурунгаар базымнарывыстың чырыткызы — партияның Программазының төлевилелин бүгү совет кижилер-биле бир дөмей изиибиле күүлдүгүзүнүп хүлээп ап тур мен. Бодумнуң башкарып турарым «СК-3» комбайнга ийи жаткаларны кошкаш, тарааны тавычалай кезеринге таарыштырып алдым. Бистиң кожавыс—«Кызыл партизан» совхозтуң комбайнерлериниң ажык чагаазында кыйгырыын деткивишаан, дүжүт ажаап алыышкынының үезинде 400 гадан эвээш эвес тараа культураларын чидириг чокка ажаап алырын хүлээнип тур мен—деп, комбайнер Саая Доржу чугаалааш, дүжүттү ацылап ажаап алырынга эки белеткенирнче совхозтуң бүгү комбайнерлерин кыйгырган.

Комбайнерлер Ондар Дукур-оол, Борис Ондар олар хуралга үүве чугаалааш, Саая Доржунуң кыйгырыын бүрүн деткээн. Совхозтуң 23 мун га тараа культураларын ажаап алырынга 68 комбайннар болгаш 60 жаткалар бүрүн белен кылдыр септеттингенин хуралга механизаторлар чугаалап турганнар.

32 чылда трактористеп келген № 4 хову бригадазында эш Маады Чамыяң партияның Программазының төлевилелин деткивишаан хүнде 7 га чер андарар планын 12 га кылдыр ажыр күүседип турарын демдеглээш, СЭКП-ниң XXII съездизинің ажыттынар хүнүнге чедир 300 га ацгысты андарарын хүлээнип алган. Партияның Программазының болгаш Уставының төлевилелдериниң таныштырылгазы совхозтуң тус-тус участоктарында улам-на калбарып турар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

ЧАА ДҮЖҮТТҮҢ ТАРААЗЫ КИРИП ЭГЕЛЭЭН

Кызылдың төп сайгарылга баазазынче чаа дүжүттүң тараалары үзүк-соксаал чок кирип турар. Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», «Совет Тыва» колхозтары, Таңды районнуң «Межегей» совхозу болгаш Сталин аттыг колхозу ук баазага тараларны дужаап эгелээн. Баштайгы ийи хүнде сайгарылга баазазы 80 ажыг тонна чаагай тарааны хүлээп алган.

ЧУРУКТА: *(солагай талазында). «Межегей» совхозтан чаа дүжүт тараазы өөртүп келген машиналар. Кызылдың төп сайгарылга баазазының лаборантызы Анна Поспелова тарааның өл-шыгын тодарадыры-биле шенелде кылыр тараа ап тур.*

Фото *В. Лутковтуу.*

БАР КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААРЫНЧЕ

(Бии-Хем районнуң партия конференциязы)

Бо чылдың августуң 12-13 хүннеринде Бии-Хем районнуң XIV партия конференциязы болуп эрткен. Конференцияның бирги болгаш ийиги айтырыгларына СЭКП-ниң чаа Программазының болгаш Уставының төлевиледдериниң дугайында илеткелдерни дыннап чугаалашкан.

Партияның чаа Программазының төлевилелиниң дугайында илеткелди СЭКП-ниң Бии-Хем райкомунуң бюро кежигүү эш Н. В. Селина кылган.

Партияның чаа Программазының төлевилелиниң дугайында саналдар онза бедик көдүрүүшкүннүң байдалынга эрткен. «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Кононенко, СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Русак, «Өөк» совхозтуң директору эш Хвостов, райвоенком эш Захаров, районо эргелекчизи эш Шоев, райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи эш Габитов болгаш конференцияга санал берген өске-даа делегаттар Программаның төлевилелин ажылчы чоннарга таныштырары-биле холбаштыр оларның ортузунга хайнығын үнген политиктиг болгаш ажыл-ишчи бедик көдүрүүшкүннүң тодаргай чижектерин чугааланнар.

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелин бүрүү-биле деткивишаан, ында айыттынган сорулгаларны күүседиринге партийжи-организакчы болгаш партийжи-политиктиг ажылды улам бедик деннелге көдүрер талазы-биле партия организацияларының боттандырып чорудар хемчеглерни айыткан доктаалды конференция хүлээп алган.

СЭКП-ниң чаа Уставының төлевилелиниң дугайында эш Н. А. Сердобовтуң илеткелин конференцияга дыннаан. Уставтың төлевилелиниң дугайында калбак санал-онал эгелээн.

СЭКП-ниң чаа Уставының төлевилели партийжи амыдыралдың амгы үеде негелдезинге дүгжүп, коммунистиг ниитилелди тургузарының улуг херээн баштаарынга, ылангыя партияның чер-черде организацияларының организакчы, удуртукчу болгаш политиктиг кижизидикчи ролюн бедидеринге улуг ужур-дузазының дугайын конференцияга санал бергеннер чугааланнар. Ылангыя сес айлар иштинде партия хуралын чүгле ийи катап эртирген Черби школазында, «Кызыл тараачын» колхозта партия организацияларының секретарьларын болгаш арагалаар чорукче хандыыр, партияның дадывырын өй-шаанда хавыртпас, бодунуң билиин бедидеринче сагыш салбас кижилер барын, ол ышкаш, Устав хажыдыышкыннарының өске чижектериниң партия организацияларында барын санал берген эштер Евтешин, «Искра» колхозта партия организациязының секретары эш Зябрев, «Хадың» колхозтуң колхозчузу эш Сундуй, совхозта партия организациязының секретары эш Суров болгаш өске-даа делегаттар чугаалаан.

Ооң-биле кады Уставтың төлевилелин сеткил каныышкын-биле өөрүп хүлээп ап турарын, ында айыттынган чүүлдерни амыдыралга боттандырар дээш боттуг хемчеглерни алырын олар саналынга чугааланнар.

Конференциядан Устав төлевилелин бир үн-биле деткээн доктаалды хүлээп алган.

СЭКП-ниң район комитединиң отчёттуг илеткелин райкомнуң бирги секретары эш А. М. Градобоев кылган. СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демиселге районнуң ажылчы чоннары эргелээн ажылдарны кылган. Районнуң үлетпүр бүдүрүүлгелери 1960 чылда болгаш бо чылдың баштайгы чартыында планныг даалгазын күүсеткен. Көдээ ажыл-агый талазы-биле чамдык дээре түннелдер бар. Мурнуку кышка деннээрге эрткен кыжын малдың хорамчазы ийи катап эвээжээнин демдеглээш, эш Градобоев районнуң колхозтарында болгаш «Өөк» совхозта бар четпестерни, ылангыя көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планнарның күүселдезинин четпестеринге, ооң чылдагаанларына доктааган. Эрткен чылын районнуң колхозтары, «Өөк» совхозу мал чеми белеткээр планны чүгле 34,8 хуу күүсеткен турган. Мал өстүрер планны күүсетпээн, ооң чылдагаанызыбиле мал ажылының продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар план күүсеттинмээн.

Эрткен чартык чылда мал ажылының продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелериниң чаңгызын-даа күүседип шыдаваан карачаңгыс район Бии-Хем болуп турар. Малдың баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер талазы-биле районнуң ажыл-агыйларында бар курлавырларны тывар, ажыглаар талазы-биле сула ажылдан турар. Эрткен чеди айлар дургузунда районда ниитизи-биле 4497 баш мал өлүп хораан.

— Ооң-биле кады, малдың чаш төлүнүң ажаап алдынын турарының хуузу дыка чавыс. Чижээ, эрткен чеди айларда районда ниитизибиле төрүүр 100 мал бүрүзүнге онаштыр: 53 быаза, 66 хураган алдынган. Бо дээрге ең куду көргүзүг боол турар. Чамдык мурнакчы малчыннарның көргүзүглерин ёзугаар алырга, чаш малды менди доруктуруп алыр талазы-биле өлүн бедик көргүзүглерни чедип ап болурунуң аргалары районнуң кайы-даа ажыл-агыйларында бар. Чижээ, «Кызыл тараачын» колхоз төрүүр 100 хаванга онаштыр 1137, «Хадың» колхоз — 986 хаван ооллардын алган. Мал ажылында бар четпестерниң кол-ла чылдагааны үдел дизе, малдың четчир чемин белеткээрин биске эгелээнден бээр эрткен үениң дургузунда лекторлар болгаш агитаторлар, көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмү өлүн ажылдарны сигенчилер ортузунга чоруткан. Лекция 16 удаа номчуттунган, беседалар, солун номчулгалары өлүн хөй удаа кылдынган. Көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилериниң күжү-биле үш удаа концерт организастаан, 6 удаа кино көргүстүнген. Сексегениң сиген шөлүнде болгаш Хемчик унунда бригадалар төптеринде ажыл-ишчилерни ажыл-херекче кыйгырып турар лозунгар, плакаттар бар. Ол ышкаш көргүзүг болгаш Хүндүлел самбыраларында, агитхуудустарда мал чеми белеткээрининг мурнакчыларының аттары, ажылының көргүзүү чыыттынып турар. Бригадаларда ажылга хөөн чокталыр, быдаасаар ийи-чаңгыс чалгаалаары, «Крокодилге» шүүгүмчүлеп, шоодуглуг чуруулгалар-биле чуруп, кыжырыглыг сөстер-биле бижээн. Ооң түннелинде ажылдан быдап өспаксыраардар барык чок болган.

Сигенчилер ортузунга партийжи агитацияның салдары мал чемин белеткээрин дүргедеп турар. Август 1-ге чедир колхоз 264 тонна сигенни белеткеп, планын 11 хуу күүсеткен. Коммунист эш Чимбиниң удуртканы бригада чарышка мурнап, сигенчи бригадалар аразында шилчиир Кызыл тукту чаалап алган. Ол бригадада 119,5 тонна сиген белеткеттинген. Ол ышкаш малчыннар бригадазы 86,9, тудугжулар бригадазы 30 тонна сиген белеткээн.

Мал чеминиң белеткелинде мурнакчыларның хүрээлери өзүп турар. М. Ламажаа, М. Бичижик, М. Мөнге-Байыр дээн ышкаш өскедаа 15 кижи хүн бүрүнүң ажылнормазын 130—160 хуу күүседип турарлар. Сигенчилер ортузунга агитация ажылын доктаамал чорудуп турар А. Самбуу, О. Дүдераа, М. Чимби, Оштак-оол, Осур ышкаш агитаторларның эки ажылын демдеглээри чугула. Колхозта почтальон эш Ожукпан солуннарны, журналдарны сигенчилерге өй-шаанда чедирип турар.

Мооң-биле чергелештир мал чеми белеткээринин ажылында, агитас-массалыг ажылды калбартырының хөрээнде четпестер ам-даа чайлаттынмайн турарын демдеглевес аргажок. Сөөлгү үеде сигеннин кезиддези-даа, бөлүүшкүү-даа озалдап турар. Өл-шык сигенни дузап сараттаар практикаже чаа кирген бис. Мал чеми белеткээринче кижи болгаш өске-даа күштерни ам-даа четче мөөнпеп киирбээнивис кончуг четпес. Сигенни силостаарынче чүгле чоокта чаа кирген бис. Сөөлгү хүннерге чедир чүгле 43 тонна силос салдынган чорук силостуң ажык дузазын чедир үнелевейн турарывыс-биле тайылбырлаттынар.

Мал чеми белеткээринде четпестерни чайладып, ниитининг малынга бөлүүн болгаш шыктыг чемнер белеткелин чедиишкиниг шиитпирлээр дээш партийжи агитацияны улам калбартыры агитколлективтиң ең чугула сорулгазы болур.

М. ДАКПАЙ,
Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозта партия организациязының секретарының ораалакчызы.

Масса-политиктиг ажыл

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде көдээ ажыл-агыйны улам сайзырадып, чуртка көдээ ажыл-агый продуктуларының өлбекшилин тургузарының тодаргай оруктары айыттынган. Төөгүлүг ол документини танышкаш, бистиң Ленин аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери улам сорултуг, кужениишкиниг ажылдаар деп шиитпирлээннер. Колхоз бо чылын 2969 тонна сигенни, 2770 тонна силосту белеткээр ужурлуг. Мал чеми белеткелиниң бүдүүзүнде коммунистерниң хуралынга малга бөдүүн болгаш шыктыг чемнер белеткээр ажылдың үезинде чорудар агитас-массалыг ажылдың планын чугаалашкан, сигенчилер ортузунга ажылдаар агитаторларны быжыглап, оларның сургаалдалыг хуралын эрттирген чорудар ажылдарын сүмелээн.

Колхозтуң мал чеми белеткелиниң дөрт бригадаларында 170 хире кижи ажылдап турар. Оларның ортузунга агитация ажылын чорудар 24 агитаторлар хүлээлгелерин багай эвес күүседип турар. Мал чеми белеткээри биске эгелээнден бээр эрткен үениң дургузунда лекторлар болгаш агитаторлар, көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмү өлүн ажылдарны сигенчилер ортузунга чоруткан. Лекция 16 удаа номчуттунган, беседалар, солун номчулгалары өлүн хөй удаа кылдынган. Көдээ клубтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүнүң киржикчилериниң күжү-биле үш удаа концерт организастаан, 6 удаа кино көргүстүнген. Сексегениң сиген шөлүнде болгаш Хемчик унунда бригадалар төптеринде ажыл-ишчилерни ажыл-херекче кыйгырып турар лозунгар, плакаттар бар. Ол ышкаш көргүзүг болгаш Хүндүлел самбыраларында, агитхуудустарда мал чеми белеткээринин мурнакчыларының аттары, ажылының көргүзүү чыыттынып турар. Бригадаларда ажылга хөөн чокталыр, быдаасаар ийи-чаңгыс чалгаалаары, «Крокодилге» шүүгүмчүлеп, шоодуглуг чуруулгалар-биле чуруп, кыжырыглыг сөстер-биле бижээн. Ооң түннелинде ажылдан быдап өспаксыраардар барык чок болган.

Планеталар аразынга аян-чорукту боттандырарының база бир улуг базымы

Герман Степанович Титов аэродромга ону уткуп ап турганнарга байыр чедирип тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Кызыгаар чок өөрүшкү

Октаргайже иштинде кижилиг бистиң чаа ракетавысты салып үндүрген дугайында СЭТА-ның дыннадыы улуг өөрүшкүнү, сеткил хайныышкыннарын болдурган.

Ужудуушкуннуң чедишкиниг болурунга быжыг буузреп, манап турган бис. Бистиң ийиги космонавтывыс Герман Степанович Титов черже менди-чаагай өөн келген.

Ол ийи хүннериниң дургузунда радио чаныдан ыравайн турдум. Диктторнуң сөс бүрүзүн ылавылап дыннап турдум. Ужудуушкуннуң канчаар чоруп турарының хүн чурумун, космонавтың дыштанып удуп ап чоруурун безин сонуургап турдум.

Бистиң төрээн чуртувуска, бистиң улузувуска кижиниң өөрүшкүзү, чоргааралы хайныгар-дыр. Ынчангаш бистиң чуртувустуң чаагай чоруунга кижиниң улам эки ажылдаксаазы кээр-дир.

В. В. ЖИГАРЕВ,
Москваның труба заводунуң хайылдырыкчызы.

Черниң эдеринчизи, черниң оглу

Октаргайже баштайгы шураашкынның соон-дарый сылдыстар оруубиле бодунуң кораблин бистиң Төрээн чуртувустуң хамаатызы майор Герман Титов башкарып чорупкан. Шулуглел-биле дөмей дыныалыр санчурагайлар тургулаар. 25 шак, 18 минута иштинде 700 мун ажыг километр эртип, черни 17 катап долганган. Бистиң үенин, келир даартагының шулуглели ол ышкажыл. Совет кижиниң эрес-маадырлыг чоруу ол-дур.

Адактың сөөлүнде, эң-не өөрүнчүг медээ болза бодап турганы районга корабльдин менди-чаагай хонупканы болур.

Шинчилээшкиннерден алган түннелдер кижиниң октаргай ужудуушкунун улам сайзырангайжыдарынга улуг перспективаларны ажыдып турар—деп СЭТА-ның медээзинден ол одуруглар тода болгаш эртем талазы-биле ханы уткалыр.

Черниң эдеринчизи, черниң оглу—Герман Титов, менди-чаагай аас-кежиктиг өөн чаныш келгениер-биле! Совет космонавтар моон соңгаар-даа аас-кежиктиг ужудуушкуннардан кылынар.

М. АБДУЛЛАЕВ,
Азербайджанның улустуң чурукчузу.

Сеткилдиң ханызындан

Майор Герман Титовтуң октаргайны дескиндир төөгүлүг ужудуушкун кылганын дыннап база солуннардан номчуп танышкаш аажок өөрүп магададым.

Төрээн чуртунга ёзулуг бердинген ындыг кижилерни — маадырларны кижизидип турар Коммунистиг партияга, Совет чазакка өөрөөнимни сагыш сеткилимниң ханызындан илереттим.

Совет космонавтар Юрий Гагарин биле Герман Титов оларның чайынналчак тиилелгелеринге улам сорук кирип, бо чылын инек бүрүзүнден 1800 кг. сүт саар хүлээлгемни ажыр күүседир мен.

К. ХАЖЫТ,
«Барлык» совхозтуң саанчызы.

МАГАЛЫГ ЧУРТТАЛГА

Совет эртемниң база бир чаа, чайыннанчак чедишкини—ийиги космонавт эш Г. С. Титов «Восток-2» корабльге олуруп алгаш октаргай делгеминге дүн-хүн дургузунда чуруттап, чер бөмбүрзээн хөй удаа долгангаш, Төрээн чуртунга чаагай чедип келгенин дыннаан, кижи кайгап-ла, магадап-ла ханмас-тыр!

Октаргай делгеминге кижиниң чуруттап болурунуң оруу ажыттынган. Коммунистиг ниитилелди бистиң чуртувуста тургузуп турар совет кижи өртемчей делгемин чаалап ап турар үеде амыдырап чурттаары ышкаш ындыг өөрүшкү кайда боор! Магалыг аас-кежиктиг үеде чуруттап, ажылдаар деп чүвени мен ышкаш кыгганнар кайын сактып чораан деп.

Ам алдан чеди харлыг мен. Партия кежигүнүге 1925 чылда кирген мен. Эрткен үжен алда чылдарның дургузунда коммунистиг партияның кежигүү деп бедик атты арыг-силии-биле кадагалап, партияның сагылга-чурумун хажытпайн чуруттап, ажылдап келдим. Кижи төрелгетениң чырыткылыг келир үези—коммунизмни бистиң чуртувуска тургузарын СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде айтып турары кайгамчык-ла-дырам! Назылап кырып, пенсилээн болзумза-даа, Коммунистиг партияның кежигүү болуп турарымга чүрээмниң ханызындан чоргаарланыр мен.

Мээң ургларым, оларның урглары амыдырал-чурутталаның улуг бедии—чыргаланы тургузар, ону көөр, чурттаар деп магалыг үе ам ырак эвес.

Улуг Төрээн чуртум улам-на чечектелип хөгжүзүн!

О. ДАНДАР,
Чөөн-Хемчик район, Бора-Тайга көдээ Советте коммунист-пенсионер.

Бүзүрээр мен

Магалыг болгаш солун үениң хүннеринде чуруттап, ооң херечизи болурдан артык аас-кежин кайдал? СЭКП-ниң өндүр улуг Программазының төлевилелинин чарлаттынганының соон дарый, «Восток-2» деп корабль-биле Советтер чуруттунуң оглу майор Г. Титов бөмбүрзекти 17 ажыг дескингеш, делегейни магадаткан. Ооң-биле Ада-чуруттун ол алдаржыткан. Ол дээрге совет эртемниң болгаш техниканың, совет кижилериниң кайгамчык улуг тиилелгези. Ынчангаш, удавас Айже, Венераже, Марсче совет кижи ужудупкан турар хүннериниң херечизи болурумга бүзүрээр мен.

А совет-румын найыралдың митингизинге Н. С. Хрущевтуң чугаазын ханы чүүлдүгзүнүүшкүн, сеткил ханыышкын-биле деткип турар мен. Анаа эш Хрущев Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказын сая-сая кижилериниң мурнундан база катап бадыткаан.

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ.

Коммунизмни тургузарының программазы

Программаның төлевилели бирги он чылдың төнчүзүнде амгы деннелбиле демейлээрге, электри энергиязын бүдүрүп үндүрерин барык-ла үш катап, а чаэрби чылдарның дургузунда ону барык он катап көвүдерин айтып турар. Ындыг болганда бүгү чуртту электрижидер дугайында В. И. Ленинниң идеязы амыдыралга колдуунда боттанган турар.

Электрижилгени бүгү хемчег-биле хөгжүдери оттулар үүл болгаш суг курлавырларындан аңгыда, бүгү энергия үнер дөстерни — электри энергиязы кылдыр хуулдургаш, үлетпүрге болгаш чурттталгага ажыглаар кылдыр ап болур атомнуң, хүннүң, далайлар чалгыларының энергиязын улам-на калбаа-биле ажыглаарын баш удур көрүп турар.

Улус ажыл-агыйының энергиябиле чепсеглеттинери канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг болзажок, ол дээрге бүдүрүлгениң материал-техниктиг деннелиниң хөй-хөй талаларының чүгле чаңгыс талазы-дыр. Ооң өске бир талазы болза бүдүрүлгениң эзди болгаш шыңганы ышкаш үндезини деп Маркстың адааны машиналарның системазы болгаш бүдүрүлгениң технологиязы, күш-ажылдың чепсээ болуп турар.

Бүдүрүлгениң комплексилиг автоматчыдылгазын массалыг хемчээлдерге боттандырарын Программаның төлевилели баш удур көрүп турар. Автоматтыг машиналар улус ажылагыйынга калбаа-биле хереглеттинер. Бүдүрүлге чорудулгаларының автоматчыдылгазы хамыктың мурнунда машина тудуушкунунга нептерээр, чүге дизе ол адырда техниктиг эргилде болза бүдүрүлгениң өске бүгү адырларын автоматчыдарының чайлаш чок негелдези болур.

Бүдүрүлгени автоматчыдары — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш чиигедириниң күчүлүг чепсээ. Бодунуң хөгжүлдезининиң амгы үе-чадазында безин автоматчыттынган системаларны нептереткен чорук экономика талазы-биле улуг ажыкты хандырып турар. Чижээлээрге, технологтуг чорудулгаларны амгы үениң автоматчыткан машиналары-биле чепсеглээн чорук ам безин продукцияны бүдүрүп үндүрерин 10—15 хуу көвүдедир болгаш ооң бот-үнезин 15—25 хуу чиигедир, ажылдан турар кижилериниң санын электри станцияларында 15—20 хуу, химия үлетпүрүнге—20 хуу чедир, кара металлургияга—25 хуу чедир эвээжедир арганы берип турар.

Бүдүрүлге чорудулгазының үшкү ең чугула чардынмас кезии болза күш-ажылдың эдилелдери болур. Техниканың ең-не көстүп көрбээни дүргеделдерлиг, бедик базыышкыннарлыг, температураларлыг хөгжүлдезининиң амгы деңнели бойдуста чок ындыг чаа кылымал материалдарны тургузарын негеп турар. Оттулар үүлдүп, чиг-эттиң болгаш материалдарның хөй-хөй эрги хевирлери баш удур бодап кылдынган шынарларлыг, баш удур тодараттынган техниктиг будуш-шынарларлыг чаа-чаа, ең-не продуктулуг үүлдербиле чоорту солуттунар. Ол материалдарны ажыглаар чорук эртемниң болгаш техниканың улам ыңайгы хөгжүлдезинге, бойдусту чаалап алырынга, чуртталга тудуунга аажок делгем аргаларны ажыдар.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазының тургустунары экономика болгаш ниитилел харылзааларының байдалында шынар талазыбиле өскерлиишкиннерге чедирер.

Хамыктың мурнунда күш-ажылдың бодунуң бүдүш-шынары өскерлир. Коммунизм биле күш-ажыл чардынмас. Коммунизм үезинде күш-ажыл солуттуна бербес, ооң чүгле хевири өскерлир. Автоматчыдылга күш-ажылды чүгле ең бүдүрүкчүлүг кылыр эвес, харын деңнээр чүве чок чиик болгаш арыг-шевер, ең-не хөй янзы болгаш чогаадылга талазы-биле солун кылып каар. Аар күш-ажылды хол-биле кылыр чорук чоорту чиде бээр, күш-ажылдың капиталистиг хуваалдазының бак артыышкыннары туюлунга чедир ажыш тиилеттинген турар. Кедизинде баргаш угаан ажылы-биле күш-ажылдың, үлетпүр биле көдээ ажыл-агыйның, өргелеп башкарылга-биле бүдүрүлгениң аразында кол ылгал арлып чиде бээр. Күш-ажылдың бо хевирлериниң аразында шоолуг эвес ылгалдар социалдыг эвес чүгле бүдүрүлге, техниктиг факторлар-биле тодараттынар апаар.

Совет эрге-чагырганың чылдарының дургузунда үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда күш-ажылдың культуразы таныттынмас кылдыр экижип өскерилген. Экономиканың бүгү адырларын калбаа-биле электрижидер болгаш комплексилиг механизастаар чорук күш-ажылдың ёзулуг коммунистиг негелделерин тургузар арганы бээр, ону ёзулуг чогаадыкчы кылыптар, ажылдың амыдыралдың бирги негелдези болгаш медерелдии-биле өргежок чугула деп билген үүлү кылдыр хуулдуруптар.

Долу механизация күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хөй катап бедидер, ажыл хүнүн беш болгаш ооң-даа өвөөш шак кылдыр кызырар болгаш аңаа дүүштүр хөй-ниити база эртем ажылын кылырынга, культура болгаш күш-шыдал талазы-биле сайзыраарынга, тодаргайлаарга бүгү тала-биле сайзырангай кижини хевирлеп тургузарынга хостуг үе-шаг көвүдээр.

«Дыштанырынга база бедик чаагай ажыл-чорудулганы кылырынга хостуг шак болза, ындыг хостуг шактыг кижини мырыңай чаа кижи кылдыр хуулдуруптар, ынчангаш мырыңай чаа кижи апарган демги кижи шуут-ла бүдүрүлге чорудулгазынче ажылдап кириптер»—деп, Маркс бижээн.

Адактың сөөлүнде коммунизмниң экономиктиг үндезиннерин тургузар чорук кижилериниң ниитилел харылзааларынга шиитпирлиг салдарны чедирер, хоорай биле көдээниң аразында кол ылгалдарны үзүткаар, ындыгның төлээзинде, ажылчыннар биле тараачыннарның аразында ылгалды бүрүн арылдырарынга, совет ниитилелди аңы чок коммунистиг ниитилел кылдыр хуулдурарынга таарымчалар белеткеттинген турар.

«Совет улустуң маадырлыг күш-ажылы күчүлүг болгаш бүгү талабиле сайзыраңгай экономиканы тургускан. Ам бүгү чоннуң: ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның чаагай байдалын дүрген көдүреринге бүгү аргалар бар. СЭКП бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузалыг сорулганы — капитализмниң кандыг-даа чурту-биле деңнээрге амыдыралдың ең-не бедик деңнелин Совет Эвилелинге хандырар сорулганы салып турар»—деп, Программаның төлевилелинде демдеглеп турар.

Бо талага капитализм-биле чарыштың дугайын чугаалап тура, бистер хамыктың мурнунда амгы капиталистиг делегейнин ең-не сайзыраңгай чурту болур Американың Каттышкан Штаттарын барымдаалап көрүп турар бис. Ынчалза-даа ол дээрге АКШ-та улустуң херегледдерин хандырып турарының хире чечегези болгаш аргазы бистиң деннежир ужурлуг кызыгаарывыс ол дээни черле эвес-тир.

Совет Эвилели өлүн хөй чугула көргүзүглерге Каттышкан Штаттарбиле деннээрге аажок улуг артыкшылдыг чоруктарны ам безин чедип ашкан. Бистиң чуртувус улус өөредилгезинин, эртемнин, уран чүүлдүң болгаш культураның хөгжүлдезинге делегейниң бирги черин шагда-на чаалап апкан, кадык камгалалын болгаш социал хандырылганы организастаарынга кандыг-даа капиталистиг чурттан ырак бурунгаарлай берген, капиталистиг делегейде он-он миллион кижилернин оортан качыгдап турары ажыл чокталыр чоруктуң күш-ажылчы чонга коргунчуг айыылы бисте кеззе-мөңгеде үзүткаттынган.

Ынчалза-даа төөгү талазы-биле өлүн хөй боттуг чылдагаанларның — социализмге хаанныг Россиядан салгаттынып келген экономика талазы-биле дендин хожудангай чорук; империалистиниң биске деген келген дайыннарындан бистиң чуртувуска таварышкан канчаар-даа аажок улуг каража-когаралдар; чурттун камгалал херегледдеринге күштериниң дыка хөй кезиин чарыгдаарының доктаамал чугулазы болгаш ооң-даа өскелер аъш-чем продуктуларынга, идик-хепке, чуртталга черлеринге болгаш улустуң хереглелиниң өске-даа бараанларынга ылангыя үр үеде ажыглаар эт-херекселдерге чоннуң херегледдерин хандырарынга бодунуң бүгү аргаларын калбартып чорудар арганы социалистиг тургузугга бербээн. Продукция бүдүрериниң талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарын чедер болгаш эртер чоруктуң эргежок чугулазының дугайында чугаалап тургаш, бистер болза чогум-на бо көргүзүглериниң дугайын бодап турар бис. Ынчалзажок бистер болза эптеш чок социал чөрүлдээлер-

(Төнчүзү. Эгези № 194-ки сөлунда).

Сарыглар Сергей—тудугжу

Июль айның чаазы. Чайның каан, дунаргай хүннериниң бирээзи. «Тыва тудуг» трезинин № 2 тудуг участогунуң начальники Юрий Михайлович Трещенко ажылдаар өрээлинге чап-чаала кирип келгеш сандайынга олуруп чорда, эжикти бир-ле кижи токкуладыр соктагылаан.

Делгем эгиннерлиг, хүнге додуга берген арынныг оол өрээлге кирип келгеш, начальникке билдириишкинин тудускан. Ында чүгле «мени чазаныкчыга хүлээп ап көрүңер» деп каан болган.

— Чазанып турунда амыр эвес-ле сен ыйнаан але? — деп, Юрий Михайлович оолдан айтырган.

— Чүвениң шыны-ла херек дарга, чангыс катап чудук-даа чөвүрээзи шаңдалап көрбээн кижи мен. Ынчалза-даа тудугжу болуксаан күзелим улуг—деп оол харыылаан.

— Кижи кандыг-даа ажылды кылып билир болуп төрүттүнүп келбес-ле болгай. Чүвениң угшиин чоорту тып ажылдай бээр, чүгле күзел херек. Ажылда харын—дээш, начальник билдириишкинге чөпшээрелин бижип каан.

Көдээден келген оол Сарыглар Сергей «Тыва тудуг» трезинге ынчаар ажылдап кирген. Ол 1953 чыл турган. Бызаңчылар бригадазынга каш-ла хонук ажылдап чорда дуржулгалыг, хоочун тудугжулар-биле кады Сергейни Суг-Хөлдүң Суг-Аксы суурунче чорудупкан...

1957 чылдың июль айның чаазында бир-ле әртен «Тыва тудуг» трезинин кол инженери Юрий Михайлович Трещенконуң ажылдаар өрээлинге күдер сынныг, хүрең арынныг, аныяк оол кирип келген:

— А-а! Сарыглар Сергей бе?—деп, Юрий Михайлович ону дораан танып каан.

— Ам маңаа ажылдаар дээш шуут чедип келдим дарга—дээш, Сергей база билдириишкинин сунган.

Ам бешки разрядтың бызаңчызы апарган Сарыглар Сергей Суг-Хөлге дөрт чыл ажылдааш, «Тыва тудуг» трезинге катап чедип келгени ол.

Амыдыралдың аас-кежии арнында чырыткыланган аныяк тудугжу Сергейни Юрий Михайлович бир кезек көрүп ора, чугаалаан:

— Кызыл хоорай хүн, шак бүрүзүнде тургустунуп, чаартынып болгаш чаагайжыттының турар. Чаа туттунгулаан хөй каът бажыңнарны көрдаан. Шак ындыг тудугларны ам-даа чүсчүзү-биле тудуп тургузар бис. Партия болгаш чазак ол дээш миллион-миллион түнүг фондуну үндүрүп турар. Ам чүл дээрге, сен ийиги участокта эш Воробьевтуң бригадазынга ажылдап эгелээр сен. Күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болурунду күзээйн.

Хүн дүүш чеде берген. Тунаргай изии дээрге дендии, салгын безин чок. Соңгу чүкте бедик тайгаларның сүвүр баштарында көгжегер ак булуттар бөкпек-бөкпээ-биле көдүрүлбүшаан, дээрже талыйтып үнүп тургулаан. Сергей өөрүн көөрге хөйленнерин үштүп каапкан, эдиниң өңү кара хүрең апаргылаан, хавактарында сыстып келген дери хүнге кылаңнап, туйбуларны чиик-чиик алгылааш, малгаш-биле шалышкын чаай туткаш, хананы улам бедидир салып үнүп чытканнар. Даштар, туйбулар салып, бажың тудары Сергейге чүден-даа берге ышкаш сагындырган. Даш тудугга ооң бир дугааргы хүн ажылдап турары ол. Бир эвес салган чудук чыдынынга эптешпес болза, ону чидиг балды-биле чона шаап тургаш, эвинге кирип салып каар. А улуг хая даштарны балды-биле чонар эвес...

Сергейниң боданып алгаш турарын эскерип кааш, бригадир ооң чанынга келгеш айтырган.

— Канчап арай муңгаргай хевирлиг апаардың, Сергей?

— Василий Степанович, мен балды туткаш, бызаңнап-ла ажылдаайн. Ол талазы-биле әлээн-не мергежий берген мен.

— Далашпа, ажылдың эчизинге чедер болгай. Мен сеңээ дузалажыр мен, дораан-на өөрени бээр сен.

Василий Степанович Сергейге бир ай хиреде дузалажып келген. Хүн эрткен тудум-на ооң кызымаккай күш-ажылы өөрүнчүг түннелдерни көргүзүп эгелээн.

Даш тудуг ажылынга Сергейниң күш-ажылчы дөрт чылы эрткен. Сергей Санчыраевич тудугжунуң харыысалгалыг болгаш хундүлүг тускай мергежилин кончуг эки шингээдип алган. Ол ам тудуг ажылдарының ёзулуг мастери апарган. Сергей Санчыраевичиниң ажыл стажы ам 8 чыл ажып турар. Күш-ажыл кижини каастаар болгаш алдаржыдар. Ынчангаш ол күш-ажылга кайгамчык кызымак. Ыяшдаа, даш-даа тудуг тудар талазы-биле Сергей Санчыраевичини «беш мергежилдиг, алды аргалыг» деп чугаалап болур. Ол дашчы, бетонщик, арматурщик, дүнзаачы ажылдарының 4 дугаар разрядтарын чедип алган.

Сергей Санчыраевич-биле кады чаңгыс бригадада 27 кижи ажылдап турар. Александр Константинович Петровка удурткан бригада коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алыр дээш демисежип турар. СЭКП-ниң әлчеглиг XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш, бригаданың иштинде социалистиг чарыш улам калбарган. Бригаданың алган хүлээлгелери мындыг. Ай санының планын 110 хуу күүседир, он айның ажыл планын СЭКП-ниң XXII съездизинің ажыттынар хүнүнде күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 3 хуу бедидер болгаш тудуг материалдарының камналгазын чедип алыр.

Июль айның ажыл планын бригада 140 хуу күүсеткен. Бригада амгы үеде башкы институдунуң чаа тудуунда ажылдап турар.

Чаа-ла хөөреп үнүп орган әртенги хүннүң алдынналчак херелдери хоорайның кырын шыва алы берген. Хөй каът даш бажыңнарның делгем соңгаларының кылагар шилдери хүн херелинден кыланайнып тургулаан. Хоорайның хайныышкынныг күш-ажылчы хүнү арай-ла эгелээлек. Сергей Ленин кудумчузунуң бир талахы тротуары-биле базып ора институт тудуунче углапкан. Ол тудутта кээрге ону мурнай кым-даа келбээн. Шөлде чыый салып каан манзаларның кырынга барып олуруп алгаш, «Шын» солунда парлаттынган Коммунистиг партияның Программазының төлевилелин номчуп эгелээн. Ооң бүгү-ле кичээнгейи олче хаара туттунганындан чанынга Василий Степанович кылаштап кээрге безин эскербээн.

— Экии, Сергей, дыка-ла әртежи апарган-дыр сен аа?

Сергей ооң-биле мендилешкеш, шулуктей аарак чугаалаан:

—«Әртир удааш иштен тудаар
Эрги чаңчыл багай өннүк,
Чаа-ла шагның шалыпчызы
Чаагай адың утпа өңнүк»—

деп улус ырлажып турар болгай. Бистиң чуртувуска бо хире төөгүлүг болуушкуннар болуп турда, кижиге уйгузураар сеткил кайын кээр дээр сен.

—Сээн чугаан кончуг-ла шын. Магалыг-ла чаагай үеде чурттап турар-дыр бис. «Восток-2» деп корабль-спутник-биле майор, космонавт-ужудукчу Герман Степанович Титов октаргай делгеминче ужуп үнгеш, бистиң чер бөмбүрзээвисти 25 шак ажыг үениң дургузунда 17 катап долгангаш дедир ээп келгенин кайгап ханмас мен.

Сергей бригадириниң арнынче чазык хүлүмзүрүг-биле көрбүшаан, немеп каан.

— Ол дээрге совет әртемниң болгаш техниканың улуг тиилелгези-дир. Коммунизмниң тургузуу амыдыралда боттанып турар Совет чуртумну делегейниң бүгү чону база катап магадап түру. Ынчангаш совет күрүненің хамаатызы болганымга улуу-биле чоргаарланып чор мен.

Күш-ажылга хандыкшылдыг, аныяк болгаш шалыпчы тудугжу Сарыглар Сергейниң база бир өөрүшкүлүг болгаш күш-ажылчы хүнү ынчаар эгелээн.

О. ХӨВЕҢМЕЙ.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

ЧҮС МУҢ ТУУЙБУ

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артелиниң тудуг бригадазының эш Дорзукка баштаткан туйбу бүдүрүлгезиниң звенозу бо чылын 60 муң туйбуну өртедип белеткээр планын август айның бирге чедир 70 мунга күүсеткен. Звенонуң кежигүннери шуптузу аныяктар, бүдүрүлге планын ажыр күүседир, ажылдың шынары дээш олар демисежип келгеннер.

Звеночулар ам 30 муң туйбуну хептеп алган, өртедиринге белеткеп турарлар. Ынчангаш олар пландан дашкаар 40 муң туйбуну тудугга бээр.

С. ЛАСЮРЮН.

• • •

Куштуг-Кежигде сүт-бараан фермазының септелгези дүрген чоруп турар. Ында ажылдап, чурттап турар малчыннарның культурлуг чаагай амыдыралын улам-на экижидер сорулга-биле ында чаа клубтун, пекарняның, чуртталга бажыңнарының септелгезин доозуп, чаагайжыткан.

Колхоз баштаар чериниң шиитпири-биле Куштуг-Кежиг фермазы болгаш ооң чоогунда турар хойжуларның турлаан, дилги фермазын радио, электри-биле хандырарын көрдүнген.

Т. ТАРЫЛГА,
Тожу район, «Май 1-зи» колхоз.

ШКОЛАЛАР ЧАА ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНГА БЕЛЕН БЕ?

ЭКИ АЖЫЛДААННАР

Бии-Хем районнуң Тарлаг чеди чыл школазының септелгези бо чылын август 1-де бүрүн доозулган.

Бо чылын септелгеге кылыр чүүлдер хөй болган. Ынчалзадаа септелгеде ажылдап турарларның кызымаккай ажылдааны-биле септелгени әрте доозуп четтикеннер.

Школаның интернадын херимнеп, башкылар бажыңының огогодтарын кылып, складтар септелгезин доозуп белеткээн. Ол ышкаш школага оттулар ыяшты башкыларның киржилгези-биле 720 кубометрни белеткээш, школа чанында дүжүрген.

Т. МӨҢГЕ.

ШЕФ АЖЫЛЫ

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелинде ада-иелер бо чылын ажыглалга кирер чаа ортумак школаның иштин чугайлаарынга штукатурлаарынга шефтээшкинни чорутканнар. Огород бригадазының звеночузу, область Совединиң депутады Допчаа Дырлаага баштаткан 25 колхозчу хереженнер 6 классты, коридорларны штукатурлап, малгаштап чугайлааннар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ӘРТЕ ДООЗУЛГАН

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозта школаның септелгезин бо чылын әрте доозуп, чаа өөредилге чылынга бүрүү-биле белеткээн.

Школаның одалга системазын чаартып, ооң ишти-даштын септеп дооскан. Ол ышкаш, әрги столоваяны өөреникчилер чурттаар интернат кылдыр эде кылып, септелгезин доозуп белеткээн. Колхоз бо чылын школага столоваяны тудуп, ажыглалга киирген.

Школага болгаш интернатка хереглээри-биле чаа парталарны, чазанылга мастерскаязынга турар столдарны, тумбочкаларны садып алган. Башкылар чурттаар бажыңнарның септелгезин база доозуп белеткээн.

Ч. КАРА-ООЛ.

КАЖАН БҮТТҮНЕРИЛ?

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хемге 160 олуттуг школаны ажыдар дээш Арысканга турган әрги школаны көжүрүп әккелген. Школаны эде кылып, чаа ыяштарны немей салыр ужурлуг турган. Ынчалза-даа амгы үеде ол школаның тудуу ооҗум чоруп турар. Тудугнуң шынары багай, чогуур хереглеттинер материалдар-биле четче хандыртынмаан. Фундаментизин ыяш өргеннер-биле кылган. Ол чорук ажылга шынар чок чорукту болдуруп турар. Совхозтуң проравы Халамаев болгаш десятниги Есифов олар ажылынга харыысалга чогу-биле кылган ажылды хыналда чок хүлээп ап турар. Ол ышкаш аңаа турган тудугжуларны сиген кезилдезинче чорутканы база шын эвес.

О. ЧАДАМБА.

Мал чемнерин четчир кылдыр белеткээлиңер!

Организастыг ажыл

«Тээли» совхозтуң № 3 салбырында 30 кижи составтыг сигенчилер бригадазында колдуунда-ла аныяктар ажылдап турар. Бо бригада 440 тонна сиген белеткээр планындан ам 140 тоннаны белеткеп алган. Ам кестинген болгаш хөпээннеттинген сигеннерни сарааттап, кезилдени чорудуп тургаш, бригада бодунуң планын август 20-де күүседип болур аргалыг. Бригаданың бир бөлүк кижилери ферма чанында силос салып турар.

Бригадада солун номчулгазын, беседаларны кылып, хана солунун үндүрүп турар. Бригадада ажылдың организастыы багай эвес.

Д. МИЖИТ.

Совхозтан медээ

«Чыраа-Бажы» совхозтуң сиген шөлдеринде ниитизи-биле 300 ажыг кижи малга быжыг чем-суурну тургузар дээш ажылдап турар.

Совхозтуң сигенчилери 2580 га черниң сигенин кестирген. Ооң 2108 га хирезин бөлдүрүп, 2190 тонна сигенни сарааттаннар. Бо дээрге, кезип алза чогуур сигеннин 42 хуузу болур. Мооң мурнунда совхозтуң дирекциязының болгаш ында партия организациязының бригадалар аразынга шилчип чоруур Кызыл тугун Чыргакыда эш Даваанның бригадазы тудуп турган, ынчалза-даа сөөлгү беш хонуктуң түннели-биле ол тукту Чыраа-Бажының № 1 бригадазы (бригадири эш Кондукай) чаалап алган.

Эш Кондукайның бригадазы бригаданың кезип белеткезе чогуур планының 50 ажыг хуузун күүсеткен болгаш ам чаңгыс чылдыг сигенниң кезилдезинче киргеш, 140 ажыг ганы кестиргеннер. Олар чаңгыс чылдыг сигенниң га бүрүзүнденне 35 центнер чедир сигенни ажаап ап турарлар. Сигенчилер чаъстыг хүннерде сигенни сноптай баглап турар.

„Торгалыгда“ сигенчилер

ТОРГАЛЫГ. СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарыш мал чемниң белеткелинде ажыл-ишчилерни улам сорук киирип турар. Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң сиген шөлдеринде 6 бригадалар ажылдап турар. Оларда тракторлар болгаш аът машиналарындан аңгыда хол кадыырлардыг 67 кижи база кестирип турар.

Колхоз август 15-ке чедир 1290 тонна сигенни белеткээн. Сарыг-Хөлде эш Байыр-Белектиң бригадазы чарышка дээре көргүзүүлерлиг болуп турар. Олар 1266 гектарны кестирип, бөлдүнген шөлден 416 тонна сигенни ажаап алган. Бригада мал чеми белеткээр талазы-биле алган хүлээлгезин 50 хуу чедир күүседип турар.

Ак-Чыраада эш Балганның, Чалаатыда эш Алдын-оолдуң бригадалары база багай эвес ажылдап, ол бригадаларның бирээзи-ле 265-тен 335 тонна чедир сигенни белеткээн.

Хемчеглер алдынган

Мал чемнери белеткээр талазы-биле «Хадың» колхоз Бии-Хем районга хожудаңгай ажыл-агыларның бирээзи турган. Колхоз баштаар чериниң болгаш партия эге организациязының талазындан сөөлгү үеде ажылдың темпизин дүргедедир талазы-биле әлээн хемчеглерни алган. Мурнунда үш-ле звено ажылдап турган болза, ам 6 звенолар ажылдап турар. Август 8-ке чедир 109 тонна сигенни белеткээн. Турбачев, Седип оларның баштаан звенолары хүнде 120 центнер сигенни сарааттаар нормазын 128—135 центнер чедирип турар. Сарааттакчылар Дулба, Дондупай, Лаган, Сериков, Шишигин, Айыжы, хөпээн сөөртүкчүлери Барыңма, Седи-оол, Манаников болгаш оон-даа өскелер мурнакчылар болуп, 5 хонуктарның түннелинде шаңналдарны ап турар.

Орзакта арбайны чер кырынга силостаар арга-биле чорудуп, баштайгы үш хүннерде 132 тонна силосту салган. Ында ийи силос комбайннары ажылдап турар.

С. ДАНГАА.

Ала-чаягаарлаашкында

«Суг-Хөл» совхозтуң Алдан-Маадыр салбырында мал чемнери белеткээриниң кампаниязы ала-чаягаарлаашкын-биле чоруп турар. Дамдыңның бригадазы 150 тонна сиген белеткээр тургаш, август 1-ге чедир чүгле 6 тоннаны белеткеп, 2 сарааттың таваан салган, 250 тонна силос салыр тургаш, чаңгыс-даа тоннаны белеткевээн. Тудугнуң 150 тонна сиген белеткээр бригадазы Көшпес деп черде хол кадыырлары-биле ажылдап турар. Ынчалза-даа кескен сигени бөлдүмөөн, сиген кезер машина зыттар болгаш хомуттар чок ужурунда ажыглаттынмайн турар. Көшпесте, Акта болгаш Манчүректе кестинген сигеннер база-ла бөлдүмейн чытпышаан.

Салбырның удуртукчулары сиген белеткеп турар бригадаларның ажылын хайгаарап көрбейн турар. Ону чамдык кижилер ажыглап, сиген белеткелинің ажылын үзүп турар. Чижээ, Көк-Хуна, Көшкен-оол адашкылар 20 тонна сиген белеткээр деп керээ чарып, 10 рубльдің авансызын алгаш, сиген белеткелин безин эгелевээн.

А. ОРЛОВ.

Медээ ёзугаар...

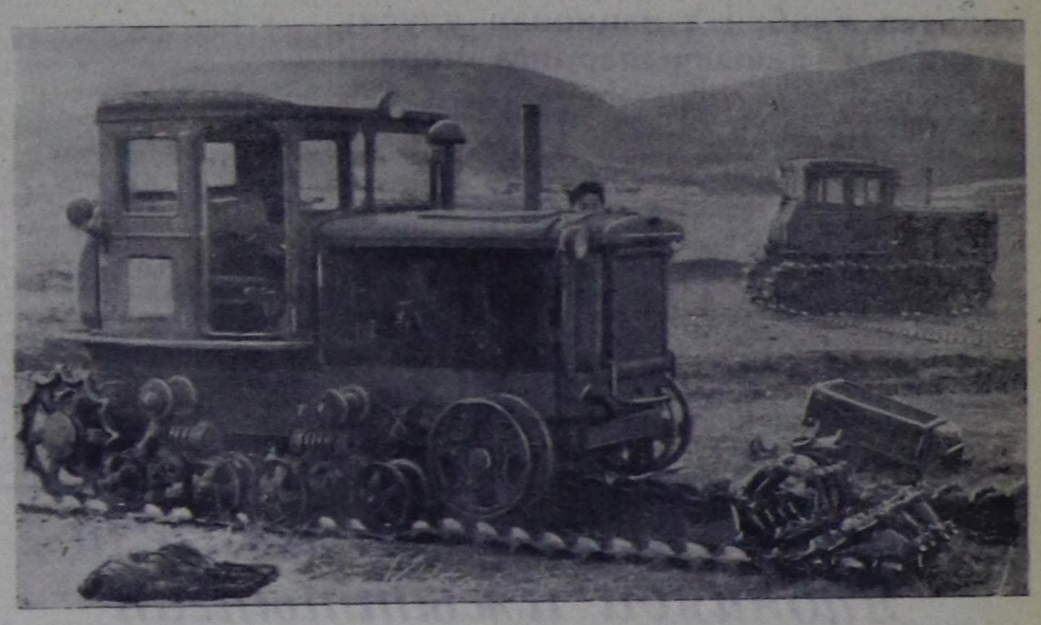

Чурукта: «Искра» колхозтуң Ленинка суурда тракторлары бо хүннерде «сиген кезилдезинде».

Мал чемнерин белеткээр планның күүседезинин дугайында медээ берип, учётчик Е. А. Глухенко телефонга бар-ла шаа-биле алгырып олурган.

— Беш трактор, база ол-ла хире сиген кезер машиналары-биле, аът-биле сиген кезер 3 машина, 10 аът дырбаажы ажылдап турар. Көк суланы 39 гектарны кезип алган бис, 123 тонна силос салдывыс...

Ол дээрге өөрүнчүг-ле медээ харын. Ындыг болза-даа бо медээни берип турар Ленинка суурда сиген, силос белеткели ыракта-ла четпес. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң даргазы эш П. А. Дежнев ол кылаң саннарга хей өөрүп олурар.

Мал чемнерин белеткээр планның күүседезинин дугайында медээ берип, учётчик Е. А. Глухенко телефонга бар-ла шаа-биле алгырып олурган.

— Беш трактор, база ол-ла хире сиген кезер машиналары-биле, аът-биле сиген кезер 3 машина, 10 аът дырбаажы ажылдап турар. Көк суланы 39 гектарны кезип алган бис, 123 тонна силос салдывыс...

Ол дээрге өөрүнчүг-ле медээ харын. Ындыг болза-даа бо медээни берип турар Ленинка суурда сиген, силос белеткели ыракта-ла четпес. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозунуң даргазы эш П. А. Дежнев ол кылаң саннарга хей өөрүп олурар.

Ук суурда илчирбелиг ийи трактор ажылдавайн турар. Комбайнер эш Начинак оозунуң чанында силос сөөртүр автомашинаны манап үш хонган. База-ла ол силостуң келирин манап, силос төп турар оңгар чанында колхозчулар кылыр чүве чок олуруп турар. 120 тонна кирер оңгар долдуртунмааны-биле изип, чыдып туруп берген.

— Кылып алган күжү хей изип, чыдып чыдарын көөрге харын-даа ырма сынчыг чүве-дир. Холунар суп көрүүндаан, изиин!—деп колхозчу Монгуш Өртээл хомудап чугаалап турар.

А учётчиктиң медээзинде ындыг дыннадыглар бар эвес!

И. СТЕПАНОВ.

Кичээнгей салыр

Партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш «Межегей» совхозтуң тудугжулары бо хүннерде улам хайныышкынныг ажылдап турар. Олар совхозтуң чылда көрдүнген тудуг планын октябрь 1-ге чедир күүседирин хүлээнген.

Тудугжулар чыл эгезинден бээр 160 олуттуг школаның тудуун дооскан, дөрт-дөрт аал ишти чурттаар 5 бажыңнарны ажыглалга киирген болгаш даш чунар бажыңның тудуун доозуп турар. 6 кижи составтыг штукатуржу звено чаа школаны, контораны, клубту штукатуралап, чугайлаар ажылды база дооскан. Амгы үеде тудугжулар Ыргайлыг-Чоога деп черде муң хой кирер ийи кажааны тудуп эгелей берген.

Үстүнде чедиишкиннер-биле кады тудутта материалдарны хандырар талазы-биле дирекцияның ажылында улуг четпестерниң барын база айытса чогуур. Совхозтуң пилорамазы бар, тайгада 25 километр черде белеткеттинген тудуг ыяжын сөөртүрүнүң аргалары база бар. Ындыг турда-ла дилиг материалдары чедиишезинден чамдык тудугларны доозарының планы үстүрүнге чедип турар.

Алаак сүт-бараан фермазында 150 инек кирер даш кажааның ханалары тургустунгандан бээр ам үш чыл ажа берген, сөөлгү үеде ол тудуг буступ үрелип турар апарган.

Тудуг ажылының удуртулгазында үстүнде ышкаш четпестерни чайладыры чугула. Ынчангаш тудугжуларның алган социалистиг хүлээлгезин күүседиринге дузалажып, оларга тудуг материалдарын үзүктел чокка хандырарынче совхозтуң дирекциязы бодунуң кичээнгейин үргүлчү салыр ужурлуг.

Т. ТАЖЫ-САМБУ.

ниң болгаш капиталистиг бүдүрүлгениң анархиязының байдалдарында буржуаз ниитилелде чедип алдынган деңнел, харын ол эң бедик көргүзүглерде-даа турар болза, ол деннелди бистиң ындыкы деңнеливис деп санап болбас бис.

Совет улустуң материалдыг чаагай байдалын бедидериниң чингине шугумун айытышаан, СЭКП-ниң Программазының төлевилели, ооңбиле кады, салдынган эчис-сорулгаларны чедип алырының тодаргай өруктарын харын деңге тодарадып турар. Ол сорулга мындыг орук-биле боттаныр:

а) ажылдакчыларның түс бүрү төлевирин оларның күш-ажылын барымдаалап бедитпишаан, бөлүктеп садар өртектериң чиигелдезинбиле болгаш чондан үндүрүглерни чок кылыры-биле ону холбаштырып тургаш;

б) ниитилелдің кежигүннериниң аразында оларның күш-ажылының санындан болгаш шынарындан хамаарылга чокка, тодаргайлаарга, халас хуваап турар (өөредилге, эмнелге, пенсия хандырылгазы, уруглар албан черлеринге уруглларны азыраары, чуртталга черлерин, коммунал хандырылгаларны, хоорай транспортун болгаш өскелерни-даа халас өдилээринче шилчиири болгаш оондаа өске) материалдыг кежиктерниң болгаш дузаламчыларның хөй-ниити фондуларының хереглелдерин калбартып тургаш боттандырар.

Коммунизмниң тургузуушкуну материал талазы-биле сонуургалдыг болурунуң ленинчи тодарадылгазының принциви, күш-ажылды барымдаалап төлээр чорук моон соңгаргы чээрби чылдарның дургузунда ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин хандырарының кол үнер дөзү болуп арттар дээрзин партия барымдаалап турар.

Күш-ажылды барымдаалап хуваарының принциви материалдыг болгаш угаан-бодалдың эргежок чугула белеткел суурларының быжыгып тургустунарының хире чергези-биле, хереглелди барымдаалап хуваажырының коммунистиг принциви-биле хары угда эвес, а чоорту солуттунар. Ынчаарга күш-ажылды барымдаалаар принципти ажыглаары коммунистиг принципче шилчиринге белеткел суурларны тургузарынга, массаларның күш-ажылчы идепкейин көдүрерине, бүгү-ниитилелдің чаагай чоруу дээш күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөр чорукче оларны кижизидеринге дузалаар ужурлуг.

Ниитилелдің байлааның өзеринге болгаш хереглелдерниң ниитилел фондузун дамчыштыр амы-хуунуң хереглелдерин хандырарынга бүгү ажылчы чоннарның сонуургалдыы Коммунистиг харылзааларның характерлиг болуп турар. Хуунуң материалдыг сонуургалдарын, хереглелдерин хандырары бистиң коммунизмче бурунгаарлап шимчээнвистиң хире чергези-биле ниитилел эргеажыктарын хандырганындан улам улуу-биле хамааржыр апаар. Бодунуң күш-ажылының түннелинге ажылдакчының амы-хууда материалдыг сонуургалы ажылдакчының күш-ажылга хуудагы сонуургалынче чоорту хуула бээр. Ынчаарга бо чорук материалдыг сонуургалдың принципин шын ажыглаан тудум-на улам чедиишкинниг хөгжүүр ужурлуг нарын болгаш үр үениң чорудулгазы болур.

Бүдүрүкчү күштериң болгаш бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдези-биле материал талазы-биле сонуургалдың принциви база-ла хөгжүп сайзырангайжыыры чугаажок. Чавыс төлевирни ап турар ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның боттуг орулгаларын көдүреринче угланган партияның хемчеглери амгы үеде бо талазы-биле улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ниитилел фондуларын барымдаалап алырга, оларның боттуг орулгалары чоокку он чылдарда безин барык үш катап өзер. Ол чүл дизе, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның чавыс төлевири чуртка артпас дээни ол. Моон-биле кады колхозчуларның орулгалары барык ийи катап өзер.

Күш-ажылдың куду болгаш ортумак төлевирин бедик төлевириниң деңнелинге чедир көдүрери хенертен болу бербези-ле тодаргай. Ол чорук эң чаа техниканы нептередиринге болгаш ажылдакчыларның квалификациязын бедидеринге үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң оруу-биле хөгжүүр ужурлуг. Күш-ажылдың төлевирин бедидери ажылдакчының квалификациязын бедидеринден, хол-биле кылыр аар ажылды узуткаарындан, тодаргайлаарга, кедизинде баргаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериндеи дөрт хамаарылгада туруп турар. Ажылчы чоннарның квалификациязын бедидер дээш, чаа техниканы шингээдип алыр дээш, мергежил дээш, бүдүрүлгениң мурнакчыларының дуржулгазын шингээдип алыры дээш шимчээшкинин бүгү аргалар-биле көдүрер херек. Бүгү-ле кижилерниң болгаш кижи бүрүзүнүң чаагай байдалын көдүрериниң үндезин сууру ында.

Совет улустуң амыдырал деннелин бедидеринче ийиги угланыышкын болза хереглелдің хөй-ниити фондуларындан ооң ап турар материалдыг кежиктерин болгаш дузаламчыларын өстүрери болур. Ол орук болза колдуунда хереглээр шаа-биле хуваажырының коммунистиг хевири болуп турар.

Бистиң чуртувуста хөй-ниитиниң фондулары чыл келген тудум-на өзүп турар. 1940 чылда олар 4,2 миллиард рубль, 1960 чылда — 24,5 миллиард рубль болган, чоннуң кижи санынга онааштыр бодап көөрге 1960 чыл-биле деннээрге чээрби чылдың дургузунда олар барык 8 катап өзер. 1980 чылда хөй-ниитиниң фондулары бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының ниити хереглелиниң барык 50 хуузу болу бээр.

Коммунизмче бурунгаарлап чоокшулаанның хире-чергези-биле совет кижинин хереглелдериниң дыка хөй түүлдери—уругларны школа-интернаттарга тургузары, чуртталга черин, ажыглаары, коммунал болгаш өскедаа хандырылгаларны хөй-ниити фондуларының күсели-биле хандырар апаар. Чижээлээрге, ССРЭ-де чуртталга черлериниң айтырыы колдуунда хөй-ниити фондуларының күсели-биле шиитпирлеттинген турар.

Кижиниң амыдыралчы хереглелдерин, ооң күш-ажылының санын болгаш шынарын барымдаалавайн, хөй-ниити фондуларын дамчыштыр хандырарындан коммунистиг ниитилелдің өзулуг гуманизми бодунуң өң тода илерелин тып турар.

СЭКП-ниң чаа Программазының төлевилелинде көрдүнген улустуң чаагай байдалын бедидериниң өң чугула негелдези ажыл шагының кызырылдазы болур. СЭКП-ниң Программазының төлевилелинде айытканы болза: «Келир 10 чылдың дургузунда неделяда бир дыштаныр хүннүг—**алды шактыг ажыл хүнү азы ийи дыштаныр хүннүг—34—36 шактыг ажыл неделязы,** чер адаанга ажылдарга болгаш хоралыг бүдүрүлгелерге—**беш шактыг ажыл хүнү азы 30 шактыг беш хүннүг** ажыл неделязы боттаныр». Оон ыңайлааргa ажыл хүнү улам-на кызырлыр.

Мынчаар санап көөрге дыка солун: 1960 чылдың сан-түннери-биле алырга, амгы үеде бистиң ажыглап турарывыс неделяның үе-шагының фондузу 41 ажыл шагын болгаш 127 хостуг шакты катай алырга ниитизи-биле 168 шак бооп турар. Ынчаарга ажылдан хостуг шактың составынче бүдүрүлге-биле холбашкан чарыгдалдар амгы үеде база кирип турар хостуг (чижээлээрге, орукка чоруур үе)—14 шак; бажың ажылынга болгаш бодун ажаатынарынга чарыгдалдар — 31 шак; удуурунга болгаш чемнениринге — 62 шак. Ындыг болганда шуут-ла дыштанылгага 20 шак артып турар. 1980 чылда дыштанылга шагы барык-ла 60 шакка чедер, азы 3 катап өзер! Ол чорук ажыл шагының кызырлыының-даа күселинден, ажыл-агый болгаш чуртталга хереглелдеринге чарыгдаттынып турар үениң үлүг-хуузунуң кызырылганындан-даа болдунар. Коммунизмче чоокшулаан тудум-на хостуг шактың утка-шынары болза байлактың хемчээкчизи ажыл шагы эвес, а хостуг шак болу бээр дээр дугайында Маркстың баш бурунгаар билип чугаалаан мерген сөстерин улам-на бадыткаар апаар.

СЭКП-ниң Программазының төлевилели коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынгаааа, улустуң чаагай байдалын бедидеринге-даа, ниитилелдің угаан-бодал амыдыралын сайзырадырынга-даа кайгамчыктыг перспективаларны ажыдып турар. Социалистиг демократияны, кижизидилгени, өөредилгени, әртемни, культураны улам ыңай хөгжүдеринче төлевилелде көрдүнген канчаар-даа аажок улуг хемчеглер болза бистиң ниитилеливис техниктиг болгаш культурлуг депшилгениң бедиктеринче чайгылыш чок бар чыдарын херечилеп турар.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Совет чурттуң ажылчы чоннары хостуг болгаш медерелдиг ажыл-ишчилериниң бедик организастыг, коммунистиг ниитилелин тургузарлар, ол ниитилелде байлактың бүгү үнер дөстери бүгү кижилерге ажыктыг кыдыр долу хемчээлге каттыжын кирер болгаш ниитилелдің тугунда «Кижи бүрүзүнден шыдаар шаа-биле, кижи бүрүзүнге—хереглээр шаа-биле»—деп бижээн турар.

Совет эртемниң болгаш техниканың тиилелгези

Герман Титовтуң чижеглээр чүве чок ужудуушкунунга тураскаатынган чүүлдерни парлап үндүрерин даштыкы парлалгада үргүлчүлевишаан турар.

Кыдаттың Эртемнер академиязының механика талазы-биле эртемшинчилел институдунуң директорунуң оралакчызы Го Юй-хуайниң «Женьминь жибао» солунга бижээни болза: «Эш Титовтуң 25 шак дургузунда бистиң планетавысты 17 катап долганганы совет эртемниң болгаш техниканың депшилгезиниң база социалистиг системаның деңнелге чок артык күштүүнүң тодаргай херечилели болур. Ол ужудуушкун болза октаргайже кижиниң баштайгы ужудуушкуну ышкаш, октаргай харылзааларын хөгжүдеринге шак ындыг улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Чаа совет космонавтың шылгарангай ужудуушкуну кижиниң башкарып чоруурун «октаргай корабльдери» Айже, Марсче болгаш Венераже чоруптар ындыг үе ырак эвес дээрзиниң дугайын чугаалап турар-дыр».

Түгле дөрт чылдар мурнунда, Черниң баштайгы кылымал спутнигин салып үндүреринде, октаргайже кижиниң ужудуушкунунуң болдунуп болуру эртем фантазиязы ышкаш кылдыр сагындырып турган деп француз солун «Юманите-диманш» демдеглээн. «Ийет, 2.000 чылда болдунуп болур...» дижип, ынчаарда чугаалажып турган. Бир магалыг хүн астронавт (совет астронавт) бодунуң кораблин ай «далайларының» бирээзинге аппарып хондуруптар, ынчаарга кижилер Марсты болгаш Венераны удавас шуут өөренип көөр апаар дээрзинге ам кым-даа чигзинмейн турар.

Ам кижилер ол дугайын, ол чорук даарта болу бээр дээн чүве дег кылдыр чугаалажып эгелеп турарлар.

Майор Герман Титовтуң маадырлыг шылгаралынга бүгү делегей байыр чедирип турар деп, неделя санында үнер канада солун «Канадиен трибюн» бижээн. Октаргайже кижиниң ийиги ужудуушкуну—ол дээрге совет эртемниң болгаш техниканың чаа тиилелгези база октаргайны кижиниң чагырып алырынга эң улуг салыышкын-дыр.

Совет Эвилелиниң чарлааны, октаргай делгемин тайбын ажыглаары-ның идеязы-биле кижилериниң колдуг хөй нуруузу бүрүн каттыжып турар деп ук солун уламчылап бижээн. Ынчалза-даа октаргайны чаалап алырын дайынга ажыглаар бодап турар өске кижилер база бар. Олар болза соок дайынның талалакчылары-дыр, октаргайны чагырып алыр талазы-биле Каттышкан Штаттарның Совет Эвилелинден хожудап калганының дугайында олар боттарының чөгениишкинин ажыыбиле илергейлеп турарлар. Ынчаарга моон соңгаар-даа оларның чөгениишкини бичелевес деп ук солун демдеглеп турар. Чүге дээрге, Каттышкан Штаттар совет чедиишкинге кажан-даа чедип шыдавас. Чечектелип турар социалистиг экономикабиле чангыс черге таптаашкында турар капиталистиг бүдүүлге чаржыр шинээ чок деп, «Канадиен трибюн» солун түннелинде бижээн.

Багдад солун «Аль-Биляд» мынчаар бижээн: октаргайны шингээдип алыр талазы-биле ССРЭ АКШ-тан артык күштүг болуп турарын америк президент Кеннеди бодунуң чугаазынга хүлээп көрген, ынчалза-даа ол бодунуң дыннакчыларынга Совет Эвилелиниң депшилгезиниң чылдагаанналарының дугайында чүүдаа чугаалаваан, чүге дээрге ол чорук АКШ биле ССРЭ-ниң социал системаларын деннеп көөрүнче ону албадаптар турган ийик. Капиталистиг система социалистиг системадан дээре дээрзиниң дугайында Кеннединиң бадыткаашкыннарының мегеноозунун ындыг деңнелге илередип өккээр турган ийик.

Совет Эвилелиниң өндүр улуг чедиишкиннериниң чылдагааны болза улустарның тура-соруунга дугжүп, тайбынның сорулгаларынга бараан болуп турар социалистиг системада деп медеглээн Иракның даштыкы херектер министри Хашим Джавад ССРЭ-ниң чедиишкиннерин болгаш АКШ-тың хожудаашкынын чүү болдуруп турарыл деп айтырыгга өки харылаан деп, ук солун оон ындай демдеглээн. Ол система болза капиталистиг тургузугта шынар болур экономиктиг кризистерге таварышпайн турар кижи бүрүзүнүң тургузукчу ажыл-чорудулгазынга делгемнерни ажыдып берип турар деп, «Аль-Биляд» солун бижээн.

(СЭТА).

ПРЕЗИДЕНТ СЕКУ ТУРЕГЕ ДЕЛЕГЕЙНИҢ ЛЕНИНЧИ ШАҢНАЛЫН ТЫВЫСКАНЫ

КОНАКРИ. (СЭТА). Гвинея Республиканың найысылалы Конакриге август 13-те «Улустар аразынга тайбынны быжыглаары дээш» делегейниң Ленинчи шанналын Гвинеяның президентизи Секу Туреге тывыскан.

Шанналды байырлалдыы-биле тывыскан шөлге 30 муң чыгам кижи чыылган.

Делегейниң Ленинчи шанналдарының талазы-биле комитеттиң даргазы Д. В. Скобельцын, байырлалды ажытпышаан, бедик шаннал-биле холбаштыр Секу Туреге байыр чедирип, кадыкшылды база тайбыңны болгаш найыралды быжыглаарынче угланган ооң чаагай ажыл-чорудулгазынга күштерни болгаш моон соңгааргы чедиишкиннерни аңаа күзээн.

Байырлалдың түннелинде президент Секу Туре чүве чугаалаан. «Гвиней улус революциязының бүрүн тиилелгезинче болгаш ажы-дунма бүгү улустарның кады ажылдажылгазынче угланган мээн партиямның политиктиг шугумунга мээн доктаамал шынчы болурум» бо бедик шанналга эң эки харыы болур деп ол чугаалаан.

Президентиниң чугаалааны болза колониализмге удурланыышкынның күштери өзүп турар, ам колониялар-ның улустарынга удур демиселди чорудары колонизаторларга улам бергедеп бар чыдар. Дугуржулганы чедип алырынга кижи төрелгетенниң мурнунда ажыттынган кара чаңгыс орук—ол дээрге ниитилелдиң чаагай чоруунга депшилгени дилеп тывар төлөөде тайбын кожа-хелбээ дугуннаашкын, найыралдыг чарыш болур.

Шанналдың акша-хөренгилери-биле караа көзүлбес кижилерге бажың тудуп бээр деп Гвинеяның Демократтыг партиязының Политбюрозу шиитпирлээн дээрзин президент дыннаткан.

Чугаазының түннелинде Секу Туре делегейниң Ленинчи шанналдарының талазы-биле комитетке бедик шаннал дээш өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш совет улуска, тайбың дээш могаг-шылаг чок демиселчи, дарлаттырган улустарның өннүү болгаш оларның хосталгазы дээш демиселчи Н. С. Хрущевка акы-дуңма күзээшкиннерни болгаш өөрүп четтириишкинни дамчыдып бээрин дилээн.

Барыын Берлин үрегдекчи чоруктарның төвү, чаа дайынның одаа болбас ужурлуг

СОФИЯ. (СЭТА). Барыын Берлинден үрегдекчилериниң болгаш шпионнарның Герман Демократтыг Республикаже болгаш социалистиг өске-даа чурттарже киреринин оруун дугдааларының талазы-биле эргежок чугула болгаш соңгаарладып болбас хемчеглерни бистер чугаа чоокка үүлдүг деп көрүп, бүгү-ле күштеривис-биле деткип тур бис деп, «Работническо дело» солун ГДР-нин чазаанның хүлээп алган хемчеглеринге хамаарыштыр бижээн. Тайбынче болгаш бот-бодун билчиринче түткүл-биле сорук кииртинген делегейниң хөй-ниитизи болза Европаның улустарының хамаарышпас болгаш айыыл чок чоруунга база бүгү делегейге тайбыңга удур империалистиг өнчүк-төнгээлериниң база үрегдекчи чоруктарның төвү—Барыын Берлинден амгы үеге чедир нептереп келген дувүрээзинден хосталыр. Социалистиг лагерьге удур угланган үрегдекчи ажыл-чорудулганың үнер оруктарын дуглаарын хандырар шак ындыг корум-чурумну Барыын Берлинниң кызыгаарларынга тургузар дугайында Герман Демократтыг Республиканың Улус палатазынга, чазаанга болгаш бүгү ажылчы чоннарынга Варшава Керээзинин киржикчилери күрүнелериниң чазактарының саналын бүгү чурттарның тайбынга ынакшылдыг кижилери чогум-на ынчаар, чүгле шак ынчаар үткүп турарлар. Улустарның айыыл чок чоруунга семеп, Европага база бүгү делегейге тайбыңга кыжаныр турар империалистиг агентураның сөөлгү шургуп үнер үдүн дуглаар дээш, Барыын Берлинниң кызыгаарларынга ГДР-нин Министрлер Чөвүлелинин августуң 13-түн хүнүнден эгелеп ап чоруткан хемчеглерин чүгле бистин чуртувустуң ажылчы чоннары эвес, харын өске-даа бүгү чурттарның ажылчы чоннары чогум-на шак ынчаар, чүгле шак ынчаар үнелеп көрүп турарлар. Барыын Берлин үрегдекчи чоруктарның төвү болгаш чаа дайынның одаа болбас ужурлуг деп, «Работническо дело» солун бижээн.

Барыын-герман канцлерниң калчаалыг чугаазы

БОНН. (СЭТА). Улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаарының эрге-ажыктарын барымдаалаш, Герман Демократтыг Республиканың чазааның Барыын Берлин-биле кызыгаарларга боттандырып турар хемчеглери боонн күрүненинің удуртукчуларының калчаарап мөгүдээр чоруун болдурган, чүге дээрге, ол хемчеглер тайбыңның дайзыннарының үрегдекчи, хоралакчы ажылынга согугну таварыштырып турар деп чүве билдингир болгай. Барыын-герман хоорай Рогенсбургка болган соңгулдалар мурнунуң митингизинге чүве чугаалап турган канцлер Аденауэр ГДР-ниң чазаанның хемчеглерин... «кижизиг чоруккa удур үүлгедиг кылдыр» чарлааарынга чедир чүлчураан.

Аденауэр иштики герман садыг керээзин «удур хемчег» кылдыр «эде көөру-биле база катап кыжанган. Кижизиг байдалдың кандыг-даа сагыш-сеткилин ышкынган барыын герман канцлер бүгү социалистиг лагерьге хамаарыштыр кыжаныр, чүве чугаалаан. Бир эвес Совет Эвилели-биле айтырыгны таарыштыры-ры болдунмас апаар болза, «бүгү төөн блок-биле» садыгны бүрүн хоруурун чорудар деп Аденауэр медеглээн. Канцлерниң чулчуруушкунун ёзугаар алырга, социалистиг лагерьнин чурттарынга садыглажылганың үүлдерин бээрин соксадыр чорук Совет Эвилелинге удур «дээштиг чепсек» болуп турар.

Бодунуң чугаазынга канцлер НАТО-нуң кежигүнү өске-даа чурттар-биле кады шериг белеткелдерин моон соңгаар күзениишкинниг чорударын негээрин база-ла утпаан.

Джомо Кениата хосталган

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң Найробиден (Кения) дыннатканын ёзугаар алырга, Кениянның национал удуртукчузу, Африканың хосталгазы дээш шылгарангай демиселчи Джомо Кениата чоокта чаа ында чедип келген.

1953 чылда англи эрге-чагырга-лар национал-хосталгалыг шимчээшкинге идепкейлиг киришкени дээш Кениатаны 7 чыл хуусаалыг кара бажыннаан. Кара бажындан үнген соонда Кениатаны чурттуң соңгу элезинниг районнарынче шөлүп чоруткан болгаш ол баштай Лодварга, а ооң соонда Мараллалга полицияның хайгааралының адаанга чурттап турган.

Туразында аажылал

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдиң корреспондентизиниң Барыын Берлинден дамчытканын ёзугаар алырга, август 14-те барыын-берлин полиция «Ди вархейт» дээр барыын-берлин депшилгелиг солуннуң типографиязын эжелеп алган. Полицейжилер солуннуң кол редактору Ганс Малени болгаш редакцияның өске-даа ажылдакчыларын редакцияның бажыңынче болгаш типографияже киирбээн.

Нородом Сиануктуң албандан дүшкени

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Камбоджа күрүненің баштыңы ызыгуур салгакчызы Нородом Сианук хенертен албан-дужаалыңдан дүшкен.

Ассошиэйтед Пресс агентилелдиң корреспондентизиниң Пном-Пеньден дыннатканын ёзугаар алырга, бо айтырыгны Камбоджаның Национал хуралының онза сессиязынга чугаалажып көөр деп саналды Нородом Сианук киирген.

КҮШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Херээженнериң шыдыраа маргылдаалары

МОСКВА. (СЭТА). Чурттуң өй шыырак 6 херээжен шыдыраачылары — делегей чемпиону Елизавета Быкова (Москва), чурттуң 1960 чылдагы чемпиону Валентина Борисенко (Свердловск), делегей мастери Кира Зворыкина (Минск), Лариса Вольперт (Ленинград), Татьяна Затуловская (Баку), Нона Гаприндашвили (Тбилиси) олар ССРЭ-те бирги чер дээш херээженнериң шыдыраа чемпионадының шүүлдезинге шилилге маргылдааларга ойнавайн киржир эргени алганнар.

Шүүлде маргылдааның арткан киржикчилерин (олар шупту 18 кижи болур) билип алыры-биле Таллинде, Минскиде, Ялтада болгаш Иркутскиде чартык шүүлде маргылдаалар август 15-те эгелээн.

Чартык шүүлде маргылдааның киржикчилериниң арезында хоочун шыдыраачылар — делегей чемпиону чораан москвачы Ольга Рубцова, ленинградчы Людмила Руденко, делегей мастерлери Сальме Роотаре (Таллин), Ольга Игнатьева (Москва), ол ышкаш сөөлгү чылдарда эвилелдешкен республикаларга эрткилээн шыдыраа маргылдааларынга багай эвес түннелдерни көргүскен аныяк шыдыраачылар бар.

Чартык шүүлде маргылдаа бүрүзүнге-ле бирги үш черни алган шыдыраачылар шүүлдеге ойнаар.

Чурттуң херээжен шыдыраачыларының шүүлде маргылдаазы Арменияның найысылалы Ереванга ноябрь 15-те эгелээр болгаш бир ай иштинде үргүлчүлээр.

Ленинградтың динамочуларында

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Ленинградтың динамочулары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Программазының болгаш Уставының төлевилелин улуг кичээнгей-биле таныжып, өөренип турарлар.

— Партияның Программазының төлевилели бистиң улустуң коммунизмче чедер тодаргай оруун айтып турар. Бүгү тала-биле сайзырангай кижилерни белеткээринің талазыбиле партияның салган сорулгаларын күүседир дээш күжүвүстү, билиивисти болгаш бар аргаларысты харамнанмайн ажылдаар бис деп Ленинград областың «Динамо» ниитилелиниң чөвүлелиниң даргазы Н. Газин СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

«Аныяк динамочу» деп спортчу секцияже ургуларны улам эвилелдеп шефтеп турарывыс Жданов районнуң школаларынга спортчу ажылды өжүдер бис.

Бистиң дээре спортчуларывыс—делегей рекордсмени, олимпий чемпион, чиик атлет Ирина Пресс, спорттуң алдарлыг мастерлери Игорь Писарев, Михаил Каалесте, адыгжылар Александр Забелин, Кира Долгобородова, спорттуң беш хевиринге маргылдааның үзүктел чок киржикчизи Александр Тарасов болгаш өскелер-даа спорттуң алдарлыг мастерлери Юрий Гагарин болгаш Герман Титов оларның үлегери-биле СЭКП-ниң XXII съездизинге чаа-чаа рекордтар-биле ужуражырын шиитпирлээннер деп эш Газин беседаның төнчүзүнде чугаалаан.

10700 километрни эрткен

КИСЛОВОДСК. (СЭТА). Бистиң чуртувуска аян-чорук кылып чоруп турар пенсионер Алексей Андреевич Поликарпов чадаг 10700 километр черни эрткен. Поликарпов бодунуң чадаг походун 1959 чылдың сентябрь айда Омск хоорайдан эгелээн. Ам ол Кисловодскиде туруп турар. Алексей Андреевич Кисловодскиден Ростов, Донбасс тавартыр, Поволжьениң болгаш Ортаа Азияның хоорайларын таварып эрттер. Поликарпов ниитизи-биле 20000 километрден эвээш эвес черни эрттерин бодап турар.

Пенсионер, аян-чорукчу ам 62 харлыг. Ооң кадыының байдалы тергиин эки.—Мээн пенсия дептерим кыраанымның дугайында аттестат эвес-ле болгай деп А. Поликарпов СЭТА-ның корреспондентизибиле беседага медеглээн.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

Вальтер Ульбрихт национал улусчу армияның дайынчыларынга чораан

БЕРЛИН. (СЭТА). АДН агентилелдиң дамчытканы: Август 14-те ГДР-ниң Күрүне чөвүлелиниң даргазы Вальтер Ульбрихт национал улусчу армияның шериг кезектерининг бирээзинге чораан, ГДР-ниң найысылалын камгалаарын ол кезекке дааскан турган. Солдаттар болгаш офицерлер-биле чүректиң ханызындан ол чугаалашкан. «Ажылчын-тараачын эрге-чагырга дайзынга согуушкун таварыштырып шыдаар ол хире күштүг эвес деп чамдык дайзыннар бодап турган» дээрзин Вальтер Ульбрихт чугаалаан. «Бүгү дужаалдар үүлдер аайы-биле күүсеттинген, бүгү-ле чүве өй-шаанда бодунуң турар ужурлуг черинге турганыг турар ужурлуг» деп оон чугаазы изиг үүлдүгүнүүшкүнү болдурган. Национал улусчу армия бодунуң албанында туруп турар болгаш бүгү-ле чүве эмгелеттингендир деп В. Ульбрихт үргүлчүлеп чугаалаан. «Мында бүгү-ле чүве шак ынчаар ылаштыг күүсеттингениниң соонда ажылчын-тараачын эрге-чагырганың күрүне аппарадының эки ажылдаарынга кандыг-даа чигзиниишкиннер турбас ужурлуг. Ол чорук чүвениң ужурун билип алырынче албадаар дээрзинге идегээр бис, бир эвес тайбың керээзин белеткээрин күзеп турарлар болза, чугаалажыышкыннардан эгелээни дээре болур».

Садыг-үлетпүр делгелгези Японияда ажыттынган

ТОКИО, август 15. (СЭТА). Бөгүн ында Совет Эвилелиниң садыг-үлетпүр делгелгези ажыттынган.

Эртенгиниң 10 шак турда делгелгениң девискээринге япон чазактың төлээлекчилери, парламентиниң кежигүннери, политиктиг партияларның удуртукчу ажылдакчылары, Японияның көскү профэвилел болгаш хөй-ниити ажылдакчылары чыылган. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы А. И. Микоян делгелгеге чедип кээрге ону олурушканнар адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Даштыкы садыгны хөгжүдериниң Япон ассоциациязының («Джетро») президентизи Митисукэ Суги допчу өге чугаазынга совет садыг-үлетпүр делгелгезиниң чедиишкинниг болурун күзээн.

Эртемниң болгаш техниканың талазы-биле Совет Эвилелиниң чайыннанчак чедиишкиннерин делгелгеге боттарывыстың караавыс-биле бүзүреп көөр бис деп Суги чугаалаан. Бо делгелге ону ажыдарының мурнунда-ла япон хөй-ниитиниң бүгү бөлүктериниң улуг сонуургалын болдурган.

Япония биле Совет Эвилелиниң аразынга садыглажылганы калбартырының хереэнге делгелге улуг салыышкынны киирер дээрзинге Суги бүзүрелин илереткен.

Ооң дараазында Японияның даштыкы садыг болгаш үлетпүр министри Эйсаку Сато чүве чугаалаан.

Бөгүн совет садыг-үлетпүр делгелгезиниң байырлалдыг ажыдыышкынынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы дээрги мындаагылар Микоянның бодунуң киржип турары бистиң идеязы-биле кижилериниң колдуг хөй нуруузу бүрүн каттыжып турар деп ук солун уламчылап бижээн. Ынчалза-даа октаргайны чаалап алырын дайынга ажыглаар бодап турар өске кижилер база бар. Олар болза соок дайынның талалакчылары-дыр, октаргайны чагырып алыр талазы-биле Каттышкан Штаттарның Совет Эвилелинден хожудап калганының дугайында олар боттарының чөгениишкинин ажыыбиле илергейлеп турарлар. Ынчаарга моон соңгаар-даа оларның чөгениишкини бичелевес деп ук солун демдеглеп турар. Чүге дээрге, Каттышкан Штаттар совет чедиишкинге кажан-даа чедип шыдавас. Чечектелип турар социалистиг экономикабиле чангыс черге таптаашкында турар капиталистиг бүдүүлге чаржыр шинээ чок деп, «Канадиен трибюн» солун түннелинде бижээн.

Багдад солун «Аль-Биляд» мынчаар бижээн: октаргайны шингээдип алыр талазы-биле ССРЭ АКШ-тан артык күштүг болуп турарын америк президент Кеннеди бодунуң чугаазынга хүлээп көрген, ынчалза-даа ол бодунуң дыннакчыларынга Совет Эвилелиниң депшилгезиниң чылдагаанналарының дугайында чүүдаа чугаалаваан, чүге дээрге ол чорук АКШ биле ССРЭ-ниң социал системаларын деннеп көөрүнче ону албадаптар турган ийик. Капиталистиг система социалистиг системадан дээре дээрзиниң дугайында Кеннединиң бадыткаашкыннарының мегеноозунун ындыг деңнелге илередип өккээр турган ийик.

Совет Эвилелиниң өндүр улуг чедиишкиннериниң чылдагааны болза улустарның тура-соруунга дугжүп, тайбынның сорулгаларынга бараан болуп турар социалистиг системада деп медеглээн Иракның даштыкы херектер министри Хашим Джавад ССРЭ-ниң чедиишкиннерин болгаш АКШ-тың хожудаашкынын чүү болдуруп турарыл деп айтырыгга өки харылаан деп, ук солун оон ындай демдеглээн. Ол система болза капиталистиг тургузугта шынар болур экономиктиг кризистерге таварышпайн турар кижи бүрүзүнүң тургузукчу ажыл-чорудулгазынга делгемнерни ажыдып берип турар деп, «Аль-Биляд» солун бижээн.

(СЭТА).

А. И. Микоянның медеглээни болза: «Эрткен үени коптарлап турбаалыңар, ол келир үеге шаптараазын болбазын. Япон болгаш совет улустарның ниити эрге-ажыктары хөй, хамыктың мурнунда ол болза тайбынче ниити түткүл болгаш даайынны көөр хөөн чок чорук болур. Боттарының аразынга тайбың болгаш найыралдыг чурттаар дугайында бирги эвлегде кожазындан аңгыда кым сагыш салыр ужурлуг деп. Ол чорук оларның үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп, оларның айыыл чок чоруун быжыглап, ийи чурттарга түгле чаагай кежикти болгаш ажыктыг үүлдү берген турар ийик.

Совет Эвилели болза Япония-биле чаагай кожа-хелбээ ёзулуг харылзааларны тургузар дээш, бот-бодунга ажыктыг садыг, культура болгаш өске-даа харылзааларны калбартырын саналдап турар, ол харылзаалар япон болгаш совет улустарның эрге-ажыктарынга ийи чурттарның чоокшулажырынга дөгүм болган турар ийик деп А. И. Микоян демдеглээн. «Совет кижилер күш-ажылга ынакшылдыг болгаш талантылыг япон улусту, ооң бодунуң национал культуразын, делегейниң эртем болгаш техниктиг бодалын хөгжүдеринге ооң салыышкынын ханы хүндүткел-биле көрүп турар» деп А. И. Микоян чугаалаан.

Амыдыралдың бүгү адырларының талазы-биле совет улустуң чедиишкиннерин демдеглээш, А. И. Микоянның медеглээни болза, ам Совет Эвилели коммунистиг ниитилелди калбаа-биле тургузарының ажылын чорудуп турар. Бүгү улустарга бир дөмей совет улуска базала тайбын, кезээде тайбың херек деп хажык чок шынныг чорукту СЭКП-ниң Программазы база катап бадыткап турар дээрзин ол чугаалаан.

«Улустар аразында харылзааларны таарыштырары, шериг хереглелдеринге чарыгдалдарны кызырары, ылаңгыя чепсегледниишкинни бүгүниити болгаш бүрүн дүжүрери ол улуг программаны күүседирин дүргедедир чорукту биске хандырып бээр ийик дээрзин ол демдеглээн.

А. И. Микоянның үргүлчүлеп чугаалааны болза, тайбың, экономиктиг бедик чедиишкиннер дээш чаржыылыңар, чыда-селемени бүдүрбейн, атомнуг бомбаларны көөргеттпейн, термоядролуг халаптар-биле улустарны коргутпайн, а бүгү кижилер каас-шиник чурттазын, олар эки чемненип, хепкертинген турзун дээш, эки чурттарга бажыннары улам-на хөй болган турзун дээш, боттарының угаан-бодал хереглелдерин долу хандыртынган турзун дээш чаржыылыңар деп капиталистиг делегейниң удуртукчуларынга чугаалап турар бис.

Оон ыңай ооң медеглээни болза, ындыг чарыштан бүгү улустар түгле ажыктыг үүлдү ап болур. «Тайбың болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы—ол дээрге, бүгү чурттарның улустарының менди чаагай турарына болгаш чечектелиишкининге кол үүл-дур». Делгелге совет-япон садыгны улам ыңай калбартырынга, ийи чурттарның улустарының аразынга бот-бодун дээре билчир чорукка, боттарының эрге-ажыктарынга-даа, бүгү-ниити тайбынны быжыглаарының эрге-ажыктарынга-даа Совет Эвилелиниң болгаш Японияның аразында харылзааларның улам ыңай экижиирингe дөгүм болур дээрзинге идегелин А. И. Микоян илергейлээн.

Совет чазактың даасканын ёзугаар, ооң өмүнээзинден А. И. Микоян делгелгениң ажыттынганын чарлаан. Хөгжүм Совет Эвилелиниң болгаш Японияның күрүне гимнерин күүсеткен. А. И. Микоян кызыл торгу кожааны үзе кескеш, аалчыларны чалаан.

А. И. Микоян, Э. Сато болгаш оларны үдеп чоруур кижилер база аалчылар октаргайны шингээдип алыр талазы-биле Совет Эвилелиниң чедиишкиннерин көргүзүп турар делгиирлерни көрген. Ында—Черниң баштайгы кылымал үш совет спутниктериниң моделдери, маадырлар—космонавтарның Юрий Гагариннің болгаш Герман Титовтуң портреттери.

Ооң дараазында А. И. Микоян болгаш аалчылар «Атом тайбынга» деп бөлүктүң чанында доктааган. Совет Эвилелинде тудуп турар Ново-Воронежтиң 200 муң ажыг киловатт күчүлүг атомнуг электростанциянның македи оларның кичээнгейин хандыткан.

Совет станоктар болгаш машиналар тудуунуң чедиишкиннерин калбаа-биле көргүскен делгиирниң чанынга чедип келгеш, Сатонуң А. И. Микоянга чугаалааны болза:

«Совет станоктар Японияда онза чедиишкиннии-биле ажыглаттынып турар ийин».

Медицина бөлүүнге келгеш, министр Сато полиомиелитке удур совет вакцинаны полиомиелит-галантаминни эмнээринге херектиг эмни делгээн делгелгениң мурнунга доктааган. Түгле каш неделяның мурнунда Совет Эвилели полиомиелитке удур 10 миллион уругларны эмнээр дириг вакцинаны Японияга берген болгай. Министр Сато Совет Эвилелинден дириг вакцинаны чорудуп бергени дээш изии-биле өөрүп четтирген. Мээн уругларымның үш бичии уругларын бо вакцина-биле эмнээн чүве деп Сато чугаалаан.

Делгелгени көрген соонда А. И. Микоян биле аалчыларның аразынга албадаашкын чок ак-сеткилдиг беседа болган.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (Улуг залга): **«Сеңээ ынак мен, амыдырал»** 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда: (биче залга) **Мээң чурттап турар бажыңымда»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда; (кинохроника залынга) **«Тевтон селеме» деп операция**—3.40, 5,40, 7.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Сеңээ ынак мен, амыдырал»** (делгем экранныг)—11.15, 1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Эртине байлактарның ортулуу»**—2.30 шакта. **«Дарга—төптүң халдакчызы»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бистиң оолдар»**— 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЧАЙГЫ ТЕАТРГА»: **«Бешки килдис»**—5, 7, 9 шактарда.

Іас«д

Уругну канчаар чемгерерил

Ийи хар чедир назылыг бичии уругларны аңгы чемгерзе чогуур. Түгле ындыгыл дизе, ынчан уруглар улуг улус-биле кады чемненгеш, боттарынга таарышпас чемни негеп туруп берип болур. Ындыг бичии кижилерге аргалыг-ла болза чавыс, бодунга таарышкан сандай кылып бээр. Чемнениринің мурнуу чарында уругга клеёнкадан кылган хөрек халбаңнаажы кедиргеш, чемненген сөөлүнде аксын чоттуннар бичии аржыыл салып каар. Бичии уругнуң чем чиир савалары аңгы болур: шайлаар аяа, улуг эвес ишкир тавак, шай шопулаа турар.

Суук чемнерни ыяап-ла бир холунга хлебти тудуп чип чемненир кылдыр бичии уругну чаңчыктырып алыры чугула. Оларны чемгеррде дыка далаштырып болбас болгаш даараазында бээр дээн чеминиң шопулаан чүгле кажан ол чемни ажырыпканда бээр херек. Уругну албадап чемгерип болбас. Албадап чемгергениниң уруг чем чиир хөөнү чиде берип болур болгаш харын кузуп болур. Уруг оон улам чемни көргеш-ле кускузу келир болуп чаңчыга бергеш иезинге улуг бергедээшкинни тургузуп болур.

Бир хар чартыкта-ла уругну шопулак тудуп чаңчыгарынга өөредир.

Баштайгызында аңаа кадыкталчак болгаш шала суук чемнерни (кадык, чуура идип каан картошка, кисель) чирттип өөредир. Ооң соонда ам мүн ижирттип өөредип алыр болза, ынчан шопулакты хереглеп өөрени бээр. Баштайгы үеде уруг чем чиггеш идик-хевинге борап алыр, чем холуур болгаш чем чиири озал болурга иези кижи аңаа ажынып хорадан болбас. Уругларның ындызында ыяапла ындыг болуру чөптүг болгай. Боду база чемненип олура билдирер билдиртпес кылдыр өске шопулак-биле уругну чемгерип олурар болза база ажырбас. Бир дугаарында шай шопулаан сывындан здыштап алгаш чем узуп чиир кылдыр өөредип эгелээр херек. Кисельди бичии аякка ийикпе азы кружкага кудуп берип туруңар. Ону уруг боду ийи холу-биле тудуп алгаш чемненирге, а иези түгле хайгаарап олурар херек. Чогум кажан херек апарган таварылгада дузалашкай-ла харын.

Чемненилге үезинде бичии уругта: «хлебтен ызырып ал», «котлетадан чи», «ону ап ал» деп чугаалап берип олурар болза улуг кижилерниң аас-биле айтыышкынын ёзугаар чемненип чаңчыгар.

2 хар чартыктан *3* хар чедир уруглар түгле боттары чемненип чаңчыга берген турар ужурлуг эвес, харын-даа столду-даа, идик хевин-даа аъш-чемге боравас, хлеб тудуп алгаш столдан турбас, чугдуимаан кат-чимисти чивес, чем чип олура шала кырынче аъш-чем октавас болгаш шала кырында дүшкен чем ап чивес кылдыр чаңчыккан турар ужурлуг. Оон ыңай бодунуң олурар черин билир, чемненгеш аскын аржыыл-биле чодар, чем чиир мурнунда ыяап-ла чунуп алырынга оларны чаңчыктырар херек.

Стол, сандайны салып чемнениринге авазы белеткенип турда, бичии уруглар иезинге шыдаар шаа-биле дузалажып турар кылдыр өөредири чугула. Шопулак, тавак-даа эккелишкей-ле, бодунуң аржыылын-даа эккээр-ле ыйнаан. Уругнуң чоттунар аржыылын чавыс черге азып каан турар, чемненир мурнунда ол боду иезинің «чемненир-дир» депкен дыннадыын ёзугаар чунуп апкан турар кылдыр өөредир. Аъш-чемни белеткежиринге киржири уругнуң чемге хөөнүг болур чоруунга улуг ажыктыг. Чемненген сөөлүндеги авазының кылыр ажылдарынга киржири база-ла ол ёзугаар ажыктыг болгаш харын-даа уругга оон соңгааргы өөрүнчүг чаңчыл болу бээр.

ОБЛАСТЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

СЭКП-ниң кежигүнү

Сергей Полушпаевич СЕРЕННИҢ

элекке мөчээнин СЭКП Кызыл хооркому ханы кажыдал-биле дыннадып, ооң өг-бүлезинге болгаш төрелдеринге кажыдалын илергейлеп тур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01328. Чагыг № 1689. Культура эргелелиниң типографиязы.